

hariḥ oṃtat sat

bhagavad-gī tā kiricid adhī tā
gaṛga-jala-lava-kaṇikā pī tā
yasya kathanicin murā ri-samarcā
kriyate tasya yamena na carcā

śrī -veda-vyā sa-praṇī ta-mahā bhā ratā ntargatā

śrī -śrī mad-bhagavad-gī tā

nā rā yaṇaṃ namaskṛ tyā
naraṃ caiva narottamam |
devī ṃsarasvatī ṃvyā saṃ
tato jayam udī rayet ||

atha dhyā nam

oṃpārthāya pratibodhitā ṃbhagavatā nārāyaṇena svayaṃ
vyāsenā grathitā ṃpurā ṇa-muninā madhye-mahā bhā ratām |
advaitā mṛ ta-varṣ iṇī ṃbhagavatī m aṣ ṭ adaśā dhyāyinī m
amba tvāṃ anusandadhāmi bhagavad-gī te bhava-dveṣ iṇī m ||1||

atha maṛgalā caraṇam

oṃ
vāg-ī śādyāḥ sumanasah sarvārthānāṃ upakrame |
yamnatvā kṛ ta-kṛ tyāḥ syus taṃ namāmi gajānanam ||2||

namo'stu te vyāsa viśāla-buddhe
phullā ravindāyata-padma-netre |
yena tvayā bhā rata-taila-pūrṇah
prajvālito jīṃ na-mayaḥ pradī paḥ ||3||

prapanna-parijātāya totra-vetraika-pāṇaye |
jīṃ na-mudrāya kṛ ṣ ṇāya gī tā mṛ ta-duhe namaḥ ||4||
sarvopaniṣ ado gāvo dogdhā gopāla-nandanah |
pārtho vatsah sudhī r bhoktā dugdhamgī tā mṛ tammahat ||5||
vasudeva-sutaṃ devaṃ kṛ ṣ a-cā ṇūra-mardanam |
devakī -paramānandaṃ kṛ ṣ ṇāṃ vande jagad-gurum ||6||

bhī ṣ ma-droṇa-taṭ ā jayadratha-jalā gāndhāra-nī lotpalā
śālya-grāhavatā kṛ peṇa vahanī karṇena velākulā |

aśvatthāma-vikarṇa-ghora-makarā duryodhanāvartini
sottī rṇā khalu pāṇḍavai raṇa-nadī kaivartakaḥ keśavaḥ ||7||

pārāśarya-vacaḥ sarojam amalāṅgī tārtha-gandhotkaḥ am
nā nā khyānaka-keśaramhari-kathā-sambodhanā bodhitam |
loke sajjana-ṣaṭ padair aharahaḥ pepī yamānāmmudā
bhūyād bhārata-pārkajamkali-mala-pradhvaṇsi naḥ śreyase ||8||

mūkaṁkaroti vācā lampāṅgulāṅghāyate girim |
yat-kṛpā tam ahamvande paramānanda-mādhavam ||9||

yambrahmā varuṇendra-rudra-marutaḥ stuvanti divyaiḥ stavair
vedaiḥ sāṅga-pada-kramopaniṣadair gāyanti yamsāma-gāḥ |
dhyānāvasthita-tad-gatena manasā paśyanti yamyogino
yasyāntamna viduḥ surāsura-gaṇā devāya tasmai namaḥ ||10||

—o)0(o—

(1)

atha prathamo'dhyāyaḥ

arjuna-viśāda-yogaḥ

dhṛtarāṣṭra uvāca

dharma-kṣetre kuru-kṣetre samavetā yuyutsavaḥ |
māmakāḥ pāṇḍavāś caiva kim akurvata saṁjaya ||1||

saṁjaya uvāca

dhṛṣṭvā tu pāṇḍavānīkaṁ vyūḍhamduryodhanas tadā |
ācāryam upasaṅgamyā rājā vacanam abravīt ||2||
paśyaitāmpāṇḍu-putrāṇā m ācārya mahatī mcamūm |
vyūḍhamdrupada-putreṇa tava śiṣyeṇa dhīmatā ||3||
atra śūrāmaheṣvāsā bhīmā rjuna-samā yudhi |
yuyudhāno virāṭś ca drupadaś ca mahārathaḥ ||4||
dhṛṣṭvāketuś cakitānaḥ kāśirājaś ca vīryavān |
purujitkuntibhojaś ca śaibyaś ca nara-puṅgavaḥ ||5||
yudhāmanyuś ca vikrānta uttamaujāś ca vīryavān |
saubhadro draupadeyāś ca sarva eva mahārathāḥ ||6||
asmākaṁtu viśiṣṭā ye tān nibodha dvijottama |
nāyakā mama sāinyasya saṁjīrṇa rtham tān bravīmi te ||7||
bhavān bhīṣmaś ca karṇaś ca kṛpāś ca samitiṅjayaḥ |
aśvatthāmā vikarṇaś ca saumadattir jayadrathaḥ ||8||
anye ca bahavaḥ śūrā mad-arthe tyakta-jīvitāḥ |

nā nā-śastra-praharaṇā ḥ sarve yuddha-viśā radā ḥ ||9||
aparyāptaṁ tad asmā kambalambhī ś mā bhirakṣitam |
paryāptaṁ tv idam eteṣ āmbalambhī mā bhirakṣitam ||10||
ayaneṣ u ca sarveṣ u yathā-bhāgam avasthitā ḥ |
bhī ś mam evā bhirakṣantu bhavantaḥ sarva eva hi ||11||
tasya sarjanayan harṣamkuru-vṛddhaḥ pitā mahaḥ |
siṁha-nādamvinadyoccaiḥ śarkhamdadhmau pratā pavān ||12||
tataḥ śarkhāś ca bheryaś ca paṇavā naka-gomukhā ḥ |
sahasaivā bhyahanyanta sa śabdastumulo'bhavat ||13||
tataḥ śvetair hayair yukte mahati syandane sthitau |
mādhavaḥ pāṇḍavaś caiva divyau śarkhau pradadhmatuḥ ||14||
pāñcajanyaṁ ḥ ṣī keśo devadattam dhananjayaḥ |
paunḍramdadhmau mahā-śarkhambhī ma-karmā vṛkodarā ḥ ||15||
ananta-vijayaṁ rājā kuntī -putro yudhiṣṭhiraḥ |
nakulaḥ sahadēvaś ca sughoṣa-manipuṣpakau ||16||
kāśyaś ca parameṣvā saḥ śikhaṇḍī ca mahā-rathaḥ |
dhṛṣṭadyumno virāṭś ca sātyakiś cāparājitaḥ ||17||
drupado draupadeyāś ca sarvaś ḥ pṛthivī-pate |
saubhadraś ca mahābāhuḥ śarkhān dadhmuḥ pṛthak pṛthak ||18||
sa ghoṣo dhārtarāṣṭrā nāmḥ dayāni vyadārayat |
nabhaś ca pṛthivī mcaiva tumulo vyanunādayan ||19||
atha vyavasthitān dhṛṣṭvā dhārtarāṣṭrān kapi-dhvajaḥ |
pravṛtṭe śastra-saṁpāte dhanur udyamya pāṇḍavaḥ ||20||
ḥ ṣī keśam tadā vākyam idam āhamāhī-pate |
senayor ubhayor madhye rathamsthā paya me'cyuta ||21||
yā vad etān nirīkṣe'hamyoddhu-kāmān avasthitān |
kair mayā saha yoddhavyam asmin raṇa-samudyame ||22||
yotsyamānān avekṣe'hamya ete'tra samāgatā ḥ |
dhārtarāṣṭrasya durbuddher yuddhe priya-cikīrṣavaḥ ||23||
evam ukto ḥ ṣī keśo guḍākeśena bhārata |
senayor ubhayor madhye sthāpayitvā rathottamam ||24||
bhī ś ma-droṇa-pramukhataḥ sarveṣ āmca mahīkṣitām |
uvāca pārthapaśyātān samavetān kurūn iti ||25||
tatrāpaśyat sthitān pārthaḥ pitṛn atha pitāmān |
ācāryān mātulān bhrātṛn putrān pautrān sakhīnś tathā ||26||
śvaśurān suhṛdaś caiva senayor ubhayor api |
tān samīkṣya sa kaunteyaḥ sarvān bandhūn avasthitān ||27||
kṛpayā parayā viṣṭo viṣīdann idam abravīt |
dhṛṣṭvemaṁsvajanaṁ kṛṣṇa yuyutsumsamupasthitam ||28||
sīdanti mama gātrāṇi mukhamca pariśuṣyati |
vepathuś ca śarīre me romaharṣaś cājāyate ||29||
gāṇḍī vaṁśraṁśate hastā t tvak caiva paridahyate |
na ca śaknomy avasthā tumbhramatī va ca me manaḥ ||30||
nimittāni ca paśyāmi viparītāni keśava |
na ca śreyo'nupaśyāmi hatvā svajanam āhave ||31||

na kā ṛkṣe vijayamkr̥ṣṇa na ca rājyaṃsukhāni ca |
 kimno rājyena govinda kimbhogairjīvitena vā ||32||
 yeṣāmarthe kā ṛkṣitamno rājyaṃbhogāḥ sukhāni ca |
 ta ime'vasthitā yuddhe prāṇāṃś tyaktvā dhanāni ca ||33||
 ācāryaḥ pitarāḥ putrāḥ tathaiva ca pitā mahāḥ |
 mātulāḥ śvaśurāḥ pautrāḥ śyālāḥ saribandhinas tathā ||34||
 etān na hantum icchāmi ghnato'pi madhusūdana |
 api trailokya-rājyasya hetoḥ kimnu mahī-kr̥te ||35||
 nihatya dhārtarāṣṭrān naḥ kāprītiḥ syāj janārdana |
 pāpam evāśrayed asmān hatvaitān ātatāyinaḥ ||36||
 tasmān nārḥāvayamhantumdhārtarāṣṭrān sva-bāndhavān |
 svajanamhi kathamhatvā sukhinaḥ syāma mādhava ||37||
 yady apyete na paśyanti lobhopahata-cetaḥ |
 kula-kṣāya-kr̥tamdoṣammitra-drohe ca pātakam ||38||
 kathamna jīreyaḥ asmābhiḥ pāpādamān nivartitum |
 kula-kṣāya-kr̥tamdoṣamprapaśyadbhirjanārdana ||39||
 kula-kṣāya-praṇāsyanti kula-dharmāḥ sanātanaḥ |
 dharme naṣṭe kulamkr̥tsnam adharmo'bhibhavaty uta ||40||
 adharmābhibhavātkṣṇa pradusyanti kula-striyaḥ |
 strīṣu duṣṭāsu vārṣṇeya jāyate varṇa-saṅkaraḥ ||41||
 saṅkaro narakāyaiva kula-ghnānāmkulasya ca |
 patanti pitaro hyeṣāmlupta-piṇḍodaka-kriyāḥ ||42||
 doṣair etaḥ kula-ghnānāmvārṇa-saṅkara-kārakaiḥ |
 utsādyante jāti-dharmāḥ kula-dharmāś ca śāśvatāḥ ||43||
 utsanna-kula-dharmānāmmānuṣyānāmjānārdana |
 narake niyataṃvāso bhavātītyanūsūruma ||44||
 aho bata mahatpāpamkartumvyavasitā vayam |
 yad rājya-sukha-lobhena hantumsvajanam udyatāḥ ||45||
 yadimāmapratīkāramāstramśāstra-pāṇayaḥ |
 dhārtarāṣṭrāraṇehanyus tan me kṣematarambhavet ||46||
 evamuktavārajunaḥ saṅkhye rathopastha upāviśat |
 viśrajyaśāramcāpamśoka-saṃvigna-mānasaḥ ||47||

iti śrī-mahābhārate śata-sāhasrayāṃsanhitāyāṃvaiyāsikyāmbhīṣma-parvaṇi
 śrīmad-bhagavad-gītāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī-kr̥ṣṇarajuna-saṃvāde
 arjuna-viśāda-yoga nāma prathamodhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(2)

atha dvitī yo'dhyā yaḥ

sāṅkhyā-yogaḥ

sañjaya uvā ca

tañtathā kṛ payā viṣ ṭ am aś ru-pūrṇā kulekṣ aṇam |
viṣ ī dantam idañvā kyam uvā ca madhusūdanaḥ ||1||

śrī -bhagavā n uvā ca

kutas tvā kaś malam idañviṣ ame samupasthitam |
anā rya-juṣ ṭ am asvargyam akī rti-karam arjuna ||2||
klaibyañmā sma gamaḥ pā rtha naitat tvayy upapadyate |
kṣ udramḥṛ daya-daurbalyaṁtyaktvottiṣ ṭ ha parantapa ||3||

arjuna uvā ca

kathambhī ś mam ahañsañkhye droṇaṁca madhusūdana |
iṣ ubhiḥ pratiyotsyā mi pūjā rhā v arisūdana ||4||

gurūn ahatvā hi mahā nubhā vā ñ
ś reyo bhoktumbhaikṣ yam apī ha loke |
hatvā rtha-kā mā ñs tu gurūn ihaiva
bhuñjī ya bhogā n rudhira-pradigdhā n ||5||
na caitad vidmaḥ kataran no garī yo
yad vā jayema yadi vā no jayeyuḥ |
yā n eva hatvā na jijī viṣ ā mas
te'vasthitā ḥ pramukhe dhā rtarā ṣ ṭ rā ḥ ||6||

kā rpañya-doṣ opahata-svabhā vaḥ
pṛ cchā mi tvā ñdharma-saṁmūḍha-cetā ḥ |
yac chreyaḥ syā n niś citañbrūhi tan me
ś iṣ yas te'hañś ā dhi mā ñtvā ñprapannam ||7||
na hi prapaś yā mi mamā panudyā d
yac chokam ucchoṣ aṇam indriyā ñā m |
avā pya bhūmā v asapatnam ṛ ddham
rā jyañsurā ñā m api cā dhipatyam ||8||

sañjaya uvā ca

evam uktvā ḥṛ ṣ ī keś aṁguḍā keś aḥ parantapaḥ |
na yotsya iti govindam uktvā tūṣ ṇī ñbabhūva ha ||9||
tam uvā ca ḥṛ ṣ ī keś aḥ prahasann iva bhā rata |
senayor ubhayor madhye viṣ ī dantam idañvacāḥ ||10||

śrī -bhagavā n uvā ca

aś ocyā n anvaś ocaś tvamprajñā -vā dā ñs ca bhā ś ase |
gatā sūn agatā sūñs ca nā nuś ocanti pañḍitā ḥ ||11||
na tv evā hañjā tu nā sañna tvañneme janā dhipā ḥ |

na caiva na bhaviṣyā mah sarve vayam ataḥ param ||12||
dehino'smin yathā dehe kaumāraṃyauvanamjarā |
tathā dehāntara-prāptir dhī ras tatra na muhyati ||13||
mātrā-sparśā s tu kaunteya śītoṣṇa-sukha-duḥkha-dāḥ |
āgamāpāyino'nityā s tānīti tikṣasva bhārata ||14||
yamhi na vyathayanty ete puruṣāṃpuruṣarṣabha |
sama-duḥkha-sukhamdhīraṃso'mṛtatvā ya kalpate ||15||
nāsato vidyate bhāvo nābhāvo vidyate sataḥ |
ubhayaor apī dṛṣṭo'ntas tv anayos tattvadarśibhiḥ ||16||
avināśī tu tad viddhi yena sarvam idaṃtatam |
vināśam avyayasyā sya na kaścit kartum arhati ||17||
antavanta ime dehā nityasyoktāḥ śarīriṇaḥ |
anāśino'prameyasya tasmād yudhyasva bhārata ||18||
ya enamveti hantāraṃyaś cainammanyate hatam |
ubhau tau na vijānīto nāyamhanti na hanyate ||19||
na jāyate mriyate vā kadācin
nāyambhūtvā bhavitā vā na bhūyaḥ |
ajo nityaḥ śāśvato'yampurāṇo
na hanyate hanyamāne śarīre ||20||
vedāvināśinaṃnityaṃya enam ajam avyayam |
kathamśa puruṣaḥ pārtha kaṃghā tayati hanti kam ||21||
vāsānī jīrṇāni yathā vihāya
navāni gṛhṇāti naro'parāṇi |
tathā śarīrāṇi vihāya jīrṇāni
anyāni saṃyāti navāni dehī ||22||
nainamchindanti śāstrāṇi nainamdahati pāvakaḥ |
na cainamkledayanty āpo na śoṣayati mārutaḥ ||23||
acchedyo'yam adāhyo'yam akledyo'śoṣya eva ca |
nityaḥ sarva-gataḥ sthāṇur acalo'yamśanā tanaḥ ||24||
avyakto'yam acintyo'yam avikāryo'yam ucyate |
tasmād evaṃviditvainamnānuśocitum arhasi ||25||
atha cainamnitya-jātaṃnityaṃvā manyase mṛtam |
tathāpi tvamamahā-bāho naivaṃśocitum arhasi ||26||
jā tasya hi dhruvo mṛtyur dhruvamjanma mṛtasya ca |
tasmād aparihārye'rthe na tvamśocitum arhasi ||27||
avyaktā dīni bhūtāni vyakta-madhyāni bhārata |
avyakta-nidhanāny eva tatra kāparidevanā ||28||
āścarya-vat paśyati kaścid enam
āścarya-vad vadati tathaiva cānyaḥ |
āścarya-vac cainam anyāḥ śṛṇoti
śrutvāpy enamveda na caiva kaścit ||29||
dehī nityam avadhyo'yamdehe sarvasya bhārata |
tasmāt sarvāṇi bhūtāni na tvamśocitum arhasi ||30||
sva-dharmam apīcāvekṣya na vikampitum arhasi |
dharmyād dhi yuddhāc chreyo'nyat kṣatriyasya na vidyate ||31||

yadṛ cchayā copapannaṁsvargadvā ram apā vṛ tam |
 sukhinaḥ kṣatriyā ḥ pā rtha labhante yuddham ī dṛ śam ||32||
 atha cet tvam imāndharmyaṁsaigrā mamna kariṣyasi |
 tataḥ sva-dharmamkī rtiṁca hitvā pā pam avā psyasi ||33||
 akī rtiṁcā pi bhūtā ni kathayiṣyanti te'vyayā m |
 saṁbhā vitasya cā kī rtir maraṇā d atiricyate ||34||
 bhayā d raṇā d uparataṁmaṁsyante tvā ṁmahā-rathā ḥ |
 yeṣā ṁca tvāmbahu-mato bhūtvā yā syasi lā ghavam ||35||
 avā cya-vā dā ṁś ca bahūn vadiṣyanti tavā hitā ḥ |
 nindantas tava sā marthyaṁtato duḥkhataramnu kim ||36||
 hato vā prā psyasi svargaṁjivā vā bhokṣyase mahī m |
 tasmā d uttiṣṭ ha kaunteya yuddhā ya kṛ ta-niścayaḥ ||37||
 sukha-duḥkhe same kṛ tvā lā bhā lā bhau jayā jayau |
 tato yuddhā ya yujyasva naivāmpā pam avā psyasi ||38||
 eṣā te'bhīhitā sā ṁkhye buddhir yoge tv imā ṁśṛ ṇu |
 buddhyā yukto yayā pā rtha karma-bandhamprahā syasi ||39||
 nehā bhikrama-nā ś o'sti pratyavā yo na vidyate |
 svalpam apy asya dharmasya trā yate mahato bhayā t ||40||
 vyavasā yā tmikā buddhir ekeha kuru-nandana |
 bahu-śā khā hy anantā ś ca buddhayo'vyavasā yinā m ||41||
 yā m imā ṁpuṣ pitā ṁvā caṁpravadanty avipaś citaḥ |
 veda-vā da-ratā ḥ pā rtha nā nyad astī ti vā dinaḥ ||42||
 kā mā tmā naḥ svarga-parā janma-karma-phala-pradā m |
 kriyā-viś eṣ a-bahulā ṁbhogaiś varya-gatiṁprati ||43||
 bhogaiś varya-prasaktā nā ṁtayā pahṛ ta-cetasā m |
 vyavasā yā tmikā buddhiḥ samā dhau na vidhī yate ||44||
 traiguṇya-viṣ ayā vedā nistraiguṇyo bhavā rjuna |
 nirdvandvo nitya-sattva-stho niryoga-kṣ ema ā tmavā n ||45||
 yā vā n artha udapā ne sarvataḥ saṁplutodake |
 tā vā n sarveṣ u vedeṣ u brā hmaṇasya vijā nataḥ ||46||
 karmaṇy evā dhikā ras te mā phaleṣ u kadā cana |
 mā karma-phala-hetur bhūr mā te saṁgo'stv akarmaṇi ||47||
 yoga-sthaḥ kuru karmā ṇi saṁgamtyaktvā dhananijaya |
 siddhy-asiddhyoḥ samo bhūtvā samatvaṁyoga ucyate ||48||
 dūreṇa hy avaramkarma buddhi-yogā d dhananijaya |
 buddhau ś araṇam anviccha kṛ paṇā ḥ phala-hetavaḥ ||49||
 buddhi-yukto jahā tī ha ubhe sukṛ ta-duṣ kṛ te |
 tasmā d yogā ya yujyasva yogaḥ karmasu kauś alam ||50||
 karmajambuddhi-yuktā hi phalaṁtyaktvā manī ś iṇaḥ |
 janma-bandha-vinirmuktā ḥ padaṁgacchanty anā mayam ||51||
 yadā te moha-kalilambuddhir vyatitariṣ yati |
 tadā gantā si nirvedaṁś rotavyasya ś rutasya ca ||52||
 ś ruti-vipratipannā te yadā sthā syati niś calā |
 samā dhā v acalā buddhis tadā yogam avā psyasi ||53||

arjuna uvā ca
sthita-prajñasya kā bhāṣā samādhisthasya keśava |
sthita-dhī ḥ kimprabhāṣeta kim āsī ta vrajeta kim ||54||

śrī -bhagavān uvā ca
prajahāti yadā kā mā n sarvā n pā rtha manogatā n |
ā tmany evā tmanā tuṣṭ aḥ sthita-prajñas tadocyate ||55||
duḥkheṣ v anudvigna-manā ḥ sukheṣ u vigata-spr haḥ |
vī ta-rā ga-bhaya-krodhaḥ sthitadhī r munir ucyate ||56||
yaḥ sarvatrā nabhisnehas tat tat prā pya śubhā śubham |
nā bhinandati na dveṣṭ i tasya prajñā pratiṣṭ hitā ||57||
yadā sanharate cā yamkūrmo'ṅgā nī va sarvaś aḥ |
indriyā ṇī ndriyā rthebhyas tasya prajñā pratiṣṭ hitā ||58||
viṣ ayā vinivartante nirā hā rasya dehinaḥ |
rasa-varjamaraso'py asya paramdr ṣṭ vā nivartate ||59||
yatato hy api kaunteya puruṣ asya vipaś citaḥ |
indriyā ṇi pramā thī ni haranti prasabhammanah ||60||
tā ni sarvā ṇi sarīyamya yukta ā sī ta mat-paraḥ |
vaś e hi yasyendriyā ṇi tasya prajñā pratiṣṭ hitā ||61||
dhyā yato viṣ ayā n puṁsaḥ saṅgas teṣ ūpajā yate |
saṅgā t sanjā yate kā maḥ kā mā t krodho'bhijā yate ||62||
krodhā d bhavati sarimohaḥ sarimohā t smṛ ti-vibhramah |
smṛ ti-bhrañś ā d buddhi-nā ś o buddhi-nā ś ā t praṇāsyati ||63||
rā ga-dveṣ a-viyuktais tu viṣ ayā n indriyaiś caran |
ā tma-vaś yair vidheyā tmā prasā dam adhigacchati ||64||
prasā de sarva-duḥkhā nā mḥā nir asyopajā yate |
prasanna-cetaso hy ā ś u buddhiḥ paryavatiṣṭ hate ||65||
nā sti buddhir ayuktasya na cā yuktasya bhā vanā |
na cā bhā vayataḥ ś ā ntir aś ā ntasya kutaḥ sukham ||66||
indriyā ṇā mḥi caratā myan mano'nuvidhī yate |
tad asya harati prajñā mīvā yur nā vam ivā mbhasi ||67||
tasmā d yasya mahā -bā ho nigr hī tā ni sarvaś aḥ |
indriyā ṇī ndriyā rthebhyas tasya prajñā pratiṣṭ hitā ||68||
yā niś ā sarva-bhūtā nā mtasyā mājā garti sarīyamī |
yasyā mājā grati bhūtā ni sā niś ā paś yato muneḥ ||69||
ā pūryamā ṇam acala-pratiṣṭ haṁ
samudram ā paḥ praviś anti yadvat |
tadvat kā mā yampraviś anti sarve
sa ś ā ntim ā pnoti na kā ma-kā mī ||70||
vihā ya kā mā n yaḥ sarvā n pumā niś carati niḥspr haḥ |
nirmamo niraharīkā raḥ sa ś ā ntim adhigacchati ||71||
eṣ ā brā hmī sthitiḥ pā rtha nainā mprā pya vimuhyati |
sthitvā syā m anta-kā le'pi brahma-nirvā ṇam ṛ cchati ||72||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayāmsanhitāyāmvaiyāsikyāmbhī ṣ ma-parvaṇi

śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣ atsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī -kṛ ṣ nārjuna-saiivā de
sārkhya-yogo nā ma dviṭi yo'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(3)

atha tṛ tī yo'dhyāyaḥ

karma-yogaḥ

arjuna uvā ca

 jyā yasī cet karmaṇas te matā buddhir janā rdana |
 tat kimkarmaṇi ghore mā mniyojayasi keśava ||1||
 vyā miś reṇaiva vā kyena buddhimohayasī va me |
 tad ekaṁvada niś citya yena śreya'ham ā pnuyā m ||2||

śrī -bhagavā n uvā ca

 loke'smin dvididhā niṣ ṭ hā purā proktā mayā nagma |
 jñā na-yogena sā rikhyā nā mkarma-yogena yoginā m ||3||
 na karmaṇā m anā rambhā n naiṣ karmyaṁpuruṣ o's nute |
 na ca saṁnyasanā d eva siddhimsamadhigacchati ||4||
 na hi kaś cit kṣ aṇam api jā tu tiṣ ṭ haty akarma-kṛ t |
 kā ryate hy avasāḥ karma sarvaḥ prakṛ ti-jair guṇaiḥ ||5||
 karmendriyā ṇi saṁnyamya ya ā ste manasā smaran |
 indriyā rthā n vimūdhā tmā mithyā cā raḥ sa ucyaṭe ||6||
 yas tv indriyā ṇi manasā niyamyā rabhate'rjuna |
 karmendriyaiḥ karma-yogam asaktaḥ sa viś iṣ yate ||7||
 niyatamkuru karma tvamkarma jyā yo hy akarmaṇaḥ |
 ś arī ra-yā trā pi ca te na prasidhyed akarmaṇaḥ ||8||
 yajñā rthā t karmaṇo'nyatra loko'yamkarma-bandhanaḥ |
 tad-arthamkarma kaunteya mukta-saiḡaḥ samā cara ||9||
 saha-yajñā ḥ prajā ḥ sṛ ṣ ṭ vā purovā ca prajā patih |
 anena prasaviṣ yadhvam eṣ a vo'stv iṣ ṭ a-kā ma-dhuk ||10||
 devā n bhā vayatā nena te devā bhā vayantu vaḥ |
 parasparambhā vayantaḥ ś reyaḥ param avā psyatha ||11||
 iṣ ṭ ā n bhogā n hi vo devā dā syante yajñā-bhā vitā ḥ |
 tair dattā n apradā yaibhyo yo bhukte stena eva saḥ ||12||
 yajñā-ś iṣ ṭ ā ś inaḥ santo mucyante sarva-kilbiṣ aiḥ |
 bhuiṅgate te tv aghaṁpā pā ye pacanty ā tma-kā raṇā t ||13||
 annā d bhavanti bhūtā ni parjanya d anna-saiḁbhavaḥ |
 yajñā d bhavati parjanyo yajñāḥ karma-samudbhavaḥ ||14||
 karma brahmodbhavaṁviddhi brahmā kṣ ara-samudbhavam |
 tasmā t sarva-gataṁbrahma nityamyajñe pratiṣ ṭ hitam ||15||

evaṁpravartitaṁcakramnā nuvartayatī ha yaḥ |
 aghā yur indriyā rā mo moghaṁpā rtha sa jī vati ||16||
 yas tv ā tma-ratir eva syā d ā tma-tr ptaś ca mā navah |
 ā tmany eva ca saṁtuṣ ṭ as tasya kā ryaṁna vidyate ||17||
 naiva tasya kṛ tenā rtho nā kṛ teneha kaś cana |
 na cā sya sarva-bhūteṣ u kaś cid artha-vyapā ś rayah ||18||
 tasmā d asaktaḥ satataṁkā ryaṁkarma samā cara |
 asakto hy ā caran karma param ā pnoti pūruṣ ah ||19||
 karmaṇaiva hi saṁsiddhim ā sthitā janakā dayah |
 loka-saṁgraham evā pi saṁpaś yan kartum arhasi ||20||
 yad yad ā carati ś reṣ ṭ has tat tad evetaro janaḥ |
 sa yat pramā ṇaṁkurute lokas tad anuvartate ||21||
 na me pā rthā sti kartavyaṁtriṣ u lokeṣ u kiricana |
 nā navā ptam avā ptavyaṁvarta eva ca karmaṇi ||22||
 yadi hy ahaṁna varteyaṁjā tu karmaṇy atandritaḥ |
 mama vartmā nuvartante manuṣ yā ḥ pā rtha sarvaś ah ||23||
 utsī deyur ime lokā na kuryā ṁkarma ced aham |
 saṁkarasya ca kartā syā m upahanyā m imā ḥ prajā ḥ ||24||
 saktā ḥ karmaṇy avidvā ṁso yathā kurvanti bhā rata |
 kuryā d vidvā ṁs tathā saktaś cikī rṣ ur loka-saṁgraham ||25||
 na buddhi-bhedaṁjanayed ajīṁ nā ṁkarma-saṁginā m |
 joṣ ayet sarva-karmā ṇi vidvā n yuktaḥ samā caran ||26||
 prakṛ teḥ kriyamā ṇā ni guṇaiḥ karmā ṇi sarvaś ah |
 ahaṁkā ra-vimūḍhā tmā kartā ham iti manyate ||27||
 tattva-vit tu mahā -bā ho guṇa-karma-vibhā gayoḥ |
 guṇā guṇeṣ u vartanta iti matvā na sajjate ||28||
 prakṛ ter guṇa-saṁmūḍhā ḥ sajjante guṇa-karmasu |
 tā n akṛ tsna-vido mandā n kṛ tsna-vin na vicā layet ||29||
 mayi sarvā ṇi karmā ṇi saṁnyasyā dhyā tma-cetasā |
 nirā śī r nirmamo bhūtvā yudhyasva vigata-jvaraḥ ||30||
 ye me matam idaṁnityam anutiṣ ṭ hanti mā navā ḥ |
 ś raddhā vanto'nasūyanto mucyante te'pi karmabhiḥ ||31||
 ye tv etad abhyasūyanto nā nutiṣ ṭ hanti me matam |
 sarva-jīṁ na-vimūḍhā ṁs tā n viddhi naṣ ṭ ā n acetasaḥ ||32||
 sadṛ ś aṁceṣ ṭ ate svasyā ḥ prakṛ ter jīṁ navā n api |
 prakṛ timyā nti bhūtā ni nigrahaḥ kimkariṣ yati ||33||
 indriyasyendriyasyā rthe rā ga-dveṣ au vyavasthitau |
 tayor na vaś am ā gacchet tau hy asya paripanthinau ||34||
 ś reyā n sva-dharmo viguṇah para-dharmā t svanuṣ ṭ hitā t |
 sva-dharme nidhanamś reyaḥ para-dharmo bhayā vahaḥ ||35||

arjuna uvā ca

atha kena prayukto'yaṁpā paṁcarati pūruṣ ah |
 anicchann api vā rṣ ṇeya balā d iva niyojitaḥ ||36||

śrī -bhagavā n uvā ca
 kā ma eṣ a krodha eṣ a rajo-guṇa-samudbhavaḥ |
 mahā śano mahā-pā pmā viddhy enam iha vairiṇam ||37||
 dhūmenā vriyate vahnir yathā darśo malena ca |
 yatholbenā vṛ to garbhas tathā tenedam ā vṛ tam ||38||
 ā vṛ tamjñā nam etena jñā nino nitya-vairiṇā |
 kā ma-rūpeṇa kaunteya duṣ pūreṇā nalena ca ||39||
 indriyā ṇi mano buddhir asyā dhiṣ ṭ hā nam ucyate |
 etair vimohayaty eṣ a jñā nam ā vṛ tya dehinam ||40||
 tasmā t tvam indriyā ṇy ā dau niyamyā bharatarṣ abha |
 pā pmā namprajahi hy enamjñā na-vijñā na-nā śanam ||41||
 indriyā ṇi parā ṇy ā hur indriyebhyaḥ parammanah |
 manasas tu parā buddhir yo buddheḥ paratas tu saḥ ||42||
 evāmbuddheḥ parambuddhvā saṁstabhyā tmā nam ā tmanā |
 jahi śatruṁmahā -bā ho kā ma-rūpaṁdurā sadam ||43||

iti śrī -mahābhārate śata-sā hasrayā ṁsanhitāyā ṁvaiyā sikyā ṁmbhī ṣ ma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tā sūpaniṣ atsu brahma-vidyāyā ṁyoga-śāstre śrī -kr ṣ ṇārjuna-saivā de
 karma-yogo nāma tṛ tī yo'dhyāyah ||
 —o)0(o—

(4)

atha caturtho'dhyāyah

jñā na-karma-sannyā sa-yogaḥ

śrī -bhagavā n uvā ca
 imānvivasvate yogaṁproktavā n aham avyayam |
 vivasvā n manave prā ha manur ikṣ vā kave'bravī t ||1||
 evāmparamparā -prā ptam imāmrā jarṣ ayo viduḥ |
 sa kā leneha mahatā yogo naṣ ṭ aḥ parantapa ||2||
 sa evā yammayā te'dya yogaḥ proktaḥ purā tanaḥ |
 bhakto'si me sakhā ceti rahasyāṁhy etad uttamam ||3||

arjuna uvā ca
 aparambhavato janma paramjanma vivasvataḥ |
 katham etad vijā nī yā ṁtvam ā dau proktavā n iti ||4||

śrī -bhagavā n uvā ca |
 bahūni me vyatī tā ni janmā ni tava cārjuna |
 tā ny ahamveda sarvā ṇi na tvāṁvettha parantapa ||5||
 ajo'pi sann avyayā tmā bhūtā nā m ī śvaro'pi san |
 prakṛ tiṁsvā m adhiṣ ṭ hā ya saṁbhavā my ā tma-mā yayā ||6||

yadā yadā hi dharmasya glā nir bhavati bhā rata |
 abhyutthā nam adharmasya tadā tmā nam sṛ jā my aham ||7||
 paritrā ṇā ya sā dhūnā mvinā śā ya ca duṣ kṛ tā m |
 dharma-saṁsthā panā rthā ya saṁbhavā mi yuge yuge ||8||
 janma karma ca me divyam evaṁyo vetti tattvataḥ |
 tyaktvā dehampunar janma naiti mā m eti so' rjuna ||9||
 vī ta-rā ga-bhaya-krodhā man-mayā mā m upā śritā ḥ |
 bahavo jñā na-tapasā pūtā mad-bhā vam ā gatā ḥ ||10||
 ye yathā mā mprapadyante tā nī s tathaiva bhajā my aham |
 mama vartmā nuvartante manuṣ yā ḥ pā rtha sarvaś aḥ ||11||
 kā rīkṣ antaḥ karmaṇā mśiddhimyajanta iha devatā ḥ |
 kṣ ipramhi mā nuṣ e loka siddhir bhavati karmajā ||12||
 cā turvarṇyaṁmayā sṛ ṣ ṭ aṁguṇa-karma-vibhā gaś aḥ |
 tasya kartā ram api mā mviddhy akartā ram avyayam ||13||
 na mā mkarmā ṇi limpanti na me karma-phale sṛ ḥ ā |
 iti mā mnyo' bhijā nā ti karmabhir na sa badhyate ||14||
 evaṁjñā tvā kṛ tamkarma pūrvair api mumukṣ ubhiḥ |
 kuru karmaiva tasmā t tvampūrvaiḥ pūrvataramkṛ tam ||15||
 kimkarma kim akarmeti kavayo'py atra mohitā ḥ |
 tat te karma pravakṣ yā mi yaj jñā tvā mokṣ yase' ś ubhā t ||16||
 karmaṇo hy api boddhavyaṁ boddhavyaṁ ca vikarmaṇaḥ |
 akarmaṇaś ca boddhavyaṁ gahanā karmaṇo gatiḥ ||17||
 karmaṇy akarma yaḥ paś yed akarmaṇi ca karma yaḥ |
 sa buddhimā n manuṣ yeṣ u sa yuktaḥ kṛ tsna-karma-kṛ t ||18||
 yasya sarve samā rambhā ḥ kā ma-saṅkalpa-varjitā ḥ |
 jñā nā gni-dagdha-karmā ṇaṁtam ā huḥ paṇḍitambudhā ḥ ||19||
 tyaktvā karma-phalā saṅgāmnitya-tṛ pto nirā ś rayāḥ |
 karmaṇy abhipravṛ tto'pi naiva kimcit karoti saḥ ||20||
 nirā ś ī r yata-cittā tmā tyakta-sarva-parigrahaḥ |
 ś ā rī ramkevalamkarma kurvan nā pnoti kilbiṣ am ||21||
 yadr cchā -lā bha-saṁtuṣ ṭ o dvandvā tī to vimatsaraḥ |
 samaḥ siddhā v asiddhau ca kṛ tvā pi na nibadhyate ||22||
 gata-saṅgasya muktasya jñā nā vasthita-cetasāḥ |
 yajñā yā carataḥ karma samagrampravilī yate ||23||
 brahmā rpaṇāmbrahma havir brahmā gnau brahmaṇā hutam |
 brahmaiva tena gantavyāmbrahma-karma-samā dhinā ||24||
 daivam evā pare yajñā myoginaḥ paryupā sate |
 brahmā gnā v apare yajñā myajñēnaivopajuhvati ||25||
 ś rotrā dī nī ndriyā ṇy anye saṁyamā gniṣ u juhvati |
 ś abdā dī n viś ayā n anya indriyā gniṣ u juhvati ||26||
 sarvā ṇi ndriya-karmā ṇi prā ṇa-karmā ṇi cā pare |
 ā tma-saṁyama-yogā gnau juhvati jñā na-dī pite ||27||
 dravya-yajñā s tapo-yajñā yoga-yajñā s tathā pare |
 svā dhyā ya-jñā na-yajñā ś ca yatayaḥ saṁś ita-vratā ḥ ||28||
 apā ne juhvati prā ṇaṁprā ṇe'pā naṁtathā pare |

prā ṇā pā na-gatī ruddhvā prā ṇā yā ma-parā yaṇā ḥ ||29||
 apare niyatā hā rā ḥ prā ṇā n prā ṇeṣ u juhvati |
 sarve'py ete yajñā-vido yajñā-kṣapita-kalmaṣā ḥ ||30||
 yajñā-śiṣṭā mṛta-bhujo yānti brahma sanā tanam |
 nā yaṁloko'sty ayajñasya kuto'nyaḥ kurusattama ||31||
 evambahu-vidhā yajñā vitatā brahmaṇo mukhe |
 karma-jā n viddhi tā n sarvā n evañjñā tvā vimokṣyase ||32||
 śreyā n dravya-mayā d yajñā jñā na-yajñāḥ parantapa |
 sarvaṁkarmā khilampārtha jñā ne parisamā pyate ||33||
 tad viddhi praṇipā tena paripraś nena sevayā |
 upadekṣyanti te jñā namjñā ninas tattva-darśinaḥ ||34||
 yaj jñā tvā na punar moham evaṁyā syasi pā ṇḍava |
 yena bhūtā ny aśeṣeṇa drakṣyasy ā tmany atho mayi ||35||
 api ced asi pā pebhyaḥ sarvebhyaḥ pā pa-kṛ ttamaḥ |
 sarvañjñā na-plavenaiva vṛ jinaṁsaritariṣyasi ||36||
 yathaidhā ṁsi samiddho'gnir bhasmasā t kurute'rjuna |
 jñā nā gñiḥ sarva-karmā ṇi bhasmasā t kurute tathā ||37||
 na hi jñā nena sadṛ śampavitram iha vidyate |
 tat svayaṁyoga-saṁsiddhaḥ kā lenā tmani vindati ||38||
 śraddhā vā n labhate jñā namtat-paraḥ saṁyatendriyaḥ |
 jñā namlabdhvā parā ṁśā ntim acireṇā dhigacchati ||39||
 ajñāś cā śraddadhā naś ca saṁś ayā tmā vinaśyati |
 nā yaṁloko'sti na paro na sukhaṁsaṁś ayā tmanaḥ ||40||
 yoga-saṁnyasta-karmā ṇamjñā na-saṁchinna-saṁś ayam |
 ā tmavantamna karmā ṇi nibadhnanti dhananjaya ||41||
 tasmā d ajñā na-saṁbhūtamḥ t-sthamjñā nā sinā tmanaḥ |
 chittvainamśaṁś ayamnyogam ā tiṣṭ hottiṣṭ ha bhā rata ||42||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayāṁsanhitāyāṁvaiyāsikyāṁbhī ṣ ma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāṁnyoga-śāstre śrī -kṛ ṣ ṇārjuna-saṁvāde
 jñā na-karma-sannyāsa-yogo nāma caturṭ ho'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(5)

atha pañcama'dhyā yaḥ

sannyā sa-yogaḥ

arjuna uvā ca

saṁnyā saṁkarmaṇā mḥkṛ ṣ ṇa punar yogaṁca śaṁśasi |
 yac chreya etayor ekaṁtan me brūhi suniścitam ||1||

śrī -bhagavā n uvā ca

saimya saḥ karma-yogaś ca niḥśreyasa-karāv ubhau |
 tayos tu karma-saīmā sā t karma-yogo viśiṣyate ||2||
 jñeyāḥ sa nityasaīmā sī yo na dveṣṭi na kāṅkṣati |
 nirdvandvo hi mahā-bāho sukhaṁbandhāt pramucyate ||3||
 sāṅkhyā-yogau pṛthagbālāḥ pravādanti na paṇḍitāḥ |
 ekam apy āsthitāḥ samyag ubhayor vindate phalam ||4||
 yat sāṅkhyaiḥ prāpyate sthānam tad yogair api gamyate |
 ekam sāmānāyama yogaṁ ca yaḥ paśyati sa paśyati ||5||
 saīmā sa tu mahā-bāho duḥkham āptum ayogataḥ |
 yoga-yukto munir brahma nacireṇā dhigacchati ||6||
 yoga-yukto viśuddhātma vijitātma jitendriyaḥ |
 sarva-bhūtātma-bhūtātma kurvann api na lipyate ||7||
 naiva kiñcit karomīti yukto manyeta tattva-vit |
 paśyañśṛṇvan sprṣāñjighraṇan āśnan gacchan svapañśvasan ||8||
 pralapan viśṛjan gṛhṇann unmiṣann nimīṣann api |
 indriyāṇīndriyārtheṣu vartanta iti dhārayan ||9||
 brahmaṇy ādhāya karmāṇi saigamtyaktvā karoti yaḥ |
 lipyate na sa pāpena padma-patram ivāmbhasā ||10||
 kāyena manasā buddhyā kevalair indriyair api |
 yoginaḥ karma kurvanti saigamtyaktvā tma-śuddhaye ||11||
 yuktaḥ karma-phalamtyaktvā śāntim āpnoti naiṣṭhikīm |
 ayuktaḥ kāma-kāreṇa phale sakto nibadhyate ||12||
 sarva-karmāṇi manasā saimnyasyāste sukhaṁ vaśī |
 nava-dvāre pure dehī naiva kurvan na kārayan ||13||
 na kartṛtvānna karmāṇi lokasya sṛjati prabhuh |
 na karma-phala-saṁyogamsvabhāvas tu pravartate ||14||
 nādatte kasya cit pāpānna caiva sukṛtam vibhuh |
 ajñānenā vṛtam jñānam tena muhyanti jantavaḥ ||15||
 jñānena tu tad ajñānam yeṣāmnāśitam ātmanaḥ |
 teṣā mādityavaj jñānam prakāśayati tat-param ||16||
 tad-buddhayaḥ tad-ātmā nas tan-niṣṭhā s tat-parāyaṇāḥ |
 gacchanty apunar-āvṛttim jñāna-nirdhūta-kalmaṣāḥ ||17||
 vidyā-vinaya-saṁpanne brāhmaṇe gavi hastini |
 śuni caiva śvapāke ca paṇḍitāḥ sama-darśinaḥ ||18||
 ihaiva tair jitaḥ sargo yeṣāmsāmye sthitāmmanaḥ |
 nirdoṣam hi samābrahma tasmād brahmaṇi te sthitāḥ ||19||
 na prahṛṣyet priyam prāpya nodvijet prāpya cā priyam |
 sthira-buddhir asamūdho brahma-vid brahmaṇi sthitaḥ ||20||
 bāhya-sparśeṣv asaktātma vindaty ātmani yat sukham |
 sa brahma-yoga-yuktātma sukham akṣayam āśnute ||21||
 ye hi saṁsparśajā bhogā duḥkha-yonaya eva te |
 ādy-anta-vantaḥ kaunteya na teṣu ramate budhaḥ ||22||
 śaknotī haiva yaḥ soddhumprāṅk śārīra-vimokṣaṇāt |
 kāma-krodhodbhavamvegaṁsa yuktaḥ sa sukhī naraḥ ||23||
 yo'ntaḥ-sukho'ntar-ārāmas tathāntar-jyotir eva yaḥ |

sa yogī brahma-nirvāṇam brahma-bhūto'dhigacchati ||24||
 labhante brahma-nirvāṇam ṛṣayaḥ kṣīṇa-kalmaṣāḥ |
 chinna-dvaidhā yatātmānaḥ sarva-bhūta-hite ratāḥ ||25||
 kāma-krodha-viyuktānāmyatīnāmyata-cetasām |
 abhito brahma-nirvāṇam vartate viditātmanām ||26||
 sparśānkr̥tvā bahirbāhyānīścakṣuścaivāntare bhruvoḥ |
 prāṇāpānau samaukr̥tvā nāsābhyantara-cāriṇau ||27||
 yatendriya-mano-buddhir munir mokṣa-parāyaṇaḥ |
 vigatecchābhaya-krodho yaḥ sadā mukta eva saḥ ||28||
 bhoktāraṁyajñatapasāṁsarvaloka-maheśvaram |
 suhr̥dam sarva-bhūtānām jñātvā māmeśāntim ṛcchati ||29||

iti śrī-mahābhārata śata-sāhasrayāṁ sanhitāyāṁ vaiyāsikyāṁ bhīṣma-parvaṇi
 śrīmad-bhagavad-gītāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī-kr̥ṣṇārjuna-saivāde
 sannyaśa-yogo nāma pañcama'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(6)

atha ṣaṣṭho'dhyāyaḥ

dhyāna-yogaḥ

śrī-bhagavān uvāca

anāśritaḥ karma-phalaṁkāraṁ karma karoti yaḥ |
 sa saṁnyāsī ca yogī ca na niragnir na cā kriyaḥ ||1||
 yaṁ saṁnyāsam iti prāhur yogātmānviddhi pāṇḍava |
 na hy asaṁnyasta-saṅkalpo yogī bhavati kaścana ||2||
 āruruḥṣor muner yogāṁ karma kāraṇam ucyate |
 yogārūḍhasya tasyaiva śamaḥ kāraṇam ucyate ||3||
 yadā hi nendriyārtheṣu na karmasv anuṣajjate |
 sarva-saṅkalpa-saṁnyāsī yogārūḍhas tadocyate ||4||
 uddhared ātmanātmānaṁ nātmānam avasādayet |
 ātmaiva hy ātmano bandhur ātmaiva ripur ātmanaḥ ||5||
 bandhur ātmā tmanas tasya yenā tmaivā tmanā jitaḥ |
 anā tmanas tu śatrutve vartetā tmaiva śatruvat ||6||
 jita tmanaḥ praśāntasya paramātmā samāhitaḥ |
 śītoṣṇa-sukha-duḥkheṣu tathā mānāpamānayoḥ ||7||
 jñāna-vijñānātṛptātmā kūṭastho vijitendriyaḥ |
 yukta ity ucyate yogī sama-loṣṭāśmakārcānaḥ ||8||
 suhr̥n-mitrāry-udāsīnam adhyastha-dveṣya-bandhuṣu |
 sādhuṣv api ca pāpeṣu sama-buddhir viśiṣyate ||9||
 yogī yuñjīta satatam ātmānam rahasi sthitaḥ |
 ekākīyata-cittātmā nirāśīr aparigrahaḥ ||10||

śucau deśe pratiṣṭhāpya sthīraṁ āsanam ātmanah |
 nātyucchritāmnātinīcamcailājina-kuśottaram ||11||
 tatraikāgrammanah kṛtvā yata-cittendriya-kriyah |
 upaviśyā sane yuñjyād yogam ātma-viśuddhaye ||12||
 samānkāyaśiro-grīvaṁdhārayannacalamsthiraḥ |
 sariprekṣyā nāsikāgramsvaṁdiśās cānavalokayan ||13||
 praśāntātmā vigata-bhīr brahmacāri-vrate sthitaḥ |
 manah sarīyamya mac-citto yukta āsīta mat-parah ||14||
 yuñjann evānsadātmānamyogī niyata-mānasaḥ |
 śāntimnirvāṇa-paramāṁmat-sarīsthāmadhigacchati ||15||
 nātyāśnatas tu yogo'sti na caikāntam anaśnataḥ |
 na cātisvapnaśīlasya jāgrato naiva cārjuna ||16||
 yuktāhāra-vihārasya yukta-cessṭasya karmasu |
 yukta-svapnāvabodhasya yogo bhavati duḥkhahā ||17||
 yadā viniyataṁcittam ātmany evāvatiṣṭhate |
 niḥspṛhaḥ sarva-kāmebhyo yukta ity ucyate tadā ||18||
 yathā dīpo nivāta-stho neigate sopamā smṛtā |
 yogino yata-cittasya yuñjato yogam ātmanah ||19||
 yatroparamate cittāmniruddhamyoga-sevayā |
 yatra caivātmānāmpāsyann ātmani tuṣyati ||20||
 sukham ātyantikāmyat tad buddhi-grāhyam atīndriyam |
 veti yatra na caivāyamsthitaś calati tattvataḥ ||21||
 yaṁlabdhvā cāparamlābhammanyate nādhikāntataḥ |
 yasmin sthito na duḥkhena guruṇāpi vicālyate ||22||
 tamvidyād duḥkha-samyoga-viyogamyoga-sarjñitam |
 sa niścayena yoktavyo yogo'nirviṇṇa-cetasā ||23||
 sarīkalpa-prabhavān kā mānīś tyaktvā sarvān aśeṣataḥ |
 manasaivendriya-grāmaṁviniyamya samantataḥ ||24||
 śanaiḥ śanair uparamed buddhyā dhṛti-grahītayā |
 ātma-sarīsthammanah kṛtvā na kiñcid api cintayet ||25||
 yato yato niścari manaś cañcalam asthīraṁ |
 tatas tato niyamaitad ātmany eva vaśāmnayet ||26||
 praśānta-manasaṁhye namyogināmsukham uttamam |
 upaiti śānta-rajasaṁbrahma-bhūtam akalmaṣam ||27||
 yuñjann evānsadātmānamyogī vigata-kalmaṣah |
 sukhena brahma-sarīsparśam atyantāmsukham āśnute ||28||
 sarva-bhūta-stham ātmānaṁsarva-bhūtāni cātmani |
 īkṣate yoga-yuktātmā sarvatra sama-darśanaḥ ||29||
 yo māṁpaśyati sarvatra sarvaṁca mayi paśyati |
 tasyāhamna praṇāsyāmi sa ca me na praṇāsyati ||30||
 sarva-bhūta-sthitaṁyo māmbhajaty ekatvam āsthitah |
 sarvathā vartamāno'pi sa yogī mayi vartate ||31||
 ātmaupamyena sarvatra samāmpāsyati yo'rjuna |
 sukhamvāyadivā duḥkhaṁsa yogī paramo mataḥ ||32||

arjuna uvā ca
yo'yamyogas tvayā proktaḥ sāmyena madhusūdana |
etasyā haṁna paśyā mi cañcalatvā t sthitimsthirā m ||33||
cañcalamhi manaḥ kṛ ṣ ṇa pramā thi balavad dṛ ḍham |
tasyā haṁnigrahaṁmanye vā yor iva suduṣ karam ||34||

śrī -bhagavā n uvā ca
asaniś ayaṁmahā -bā ho mano durṇigrahaṁcalam |
abhyā sena tu kaunteya vairāgyeṇa ca gr hyate ||35||
asaniyatā tmanā yogo duṣ prā pa iti me matiḥ |
vaśyā tmanā tu yatatā śakyo'vā ptum upāyataḥ ||36||

arjuna uvā ca
ayatiḥ śraddhayopeto yogā c calita-mā nasaḥ |
aprā pya yoga-saṁsiddhimkā ṁgatimkṛ ṣ ṇa gacchati ||37||
kaccin nobhaya-vibhraṣ ṭ aś chinnā bhram iva naśyati |
apraṭiṣ ṭ ho mahā -bā ho vimūḍho brahmaṇaḥ pathi ||38||
etan me saniś ayaṁkṛ ṣ ṇa chettum arhasy aśeṣ ataḥ |
tvad-anyaḥ saniś ayasyā sya chettā na hy upapadyate ||39||

śrī -bhagavā n uvā ca
pārtha naiveha nā mutra vinā śas tasya vidyate |
na hi kalyā ṇa-kṛ t kaś cid durgatimtā ta gacchati ||40||
prā pya puṇya-kṛ tā mlokā n uṣ itvā śā śvatī ḥ samā ḥ |
śuci nā mśrī matā mgehe yoga-bhraṣ ṭ o'bhijā yate ||41||
atha vā yoginā m eva kule bhavati dhī matā m |
etad dhi durlabhataramloke janma yad ī dṛ ś am ||42||
tatra tambuddhi-saṁyogamlabhate paurvadehikam |
yatate ca tato bhūyaḥ saṁsiddhau kurunandana ||43||
pūrvā bhyā sena tenaiva hriyate hy avaś o'pi saḥ |
jijīṁ sur api yogasya ś abda-brahmā tivartate ||44||
prayatnā d yatamā nas tu yogī saṁsuddha-kilbiṣ aḥ |
aneka-janma-saṁsiddhas tato yā ti parā ṁgatim ||45||
tapasvibhyo'dhiko yogī jīṁ nibhyo'pi mato'dhikaḥ |
karmibhyaś cā dhiko yogī tasmā d yogī bhavā rjuna ||46||
yoginā m api sarveṣ ā ṁmad-gatenā ntarā tmanā |
śraddhā vā n bhajate yo mā msa me yuktatamo mataḥ ||47||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayā ṁsanhitāyā mvaikyā sikyā mbhī ṣ ma-parvaṇi
śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣ atsu brahma-vidyāyā myoga-śāstre śrī -kṛ ṣ ṇa rjuna-saiivā de
dhyāna-yogo nāma ṣ aṣ ṭ ho'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

atha saptamo'dhyā yaḥ

jñāna-vijñāna-yogaḥ

śrī -bhagavān uvāca

mayy āsakta-manāḥ pārtha yogānyuñjan mad-āśrayaḥ |
asañśayaṁsamagrammāmyathā jñāsyasi tac chr̥ṇu ||1||
jñānamte'haṁsa-vijñānam idāṁvākṣyāmy asēsataḥ |
yaj jñātvā neha bhūyo'nyaj jñātvāyam avāśiṣyate ||2||
manuṣyāṇāṁsahasreṣu kaścid yatati siddhaye |
yatatā m apī siddhā nā mkaścin mā mveti tattvataḥ ||3||
bhūmir āpo'nalo vā yuḥ khammano buddhir eva ca |
ahanikā ra itī yāme bhinnā prakṛtir aṣṭadhā ||4||
apareyam itas tv anyā mprakṛtimviddhi me parā m |
jīva-bhūtā m mahā-bāho yayedaṁdhāryate jagat ||5||
etad-yonīni bhūtāni sarvāṇi ty upadhāraya |
ahaṁkṛtsnasya jagataḥ prabhavaḥ pralayas tathā ||6||
mattaḥ parataraṁnā nyat kinīcid asti dhananjaya |
mayi sarvam idāṁprotāṁsūtre maṇi-gaṇā iva ||7||
raso'ham apsu kaunteya prabhāsmi śāśi-sūryayoḥ |
praṇavaḥ sarva-vedeṣu śabdaḥ khepauruṣaṁnr̥ṣu ||8||
puṇyo gandhaḥ pṛthivyā mca tejaś cāsmi vibhāvasau |
jīvanāmsarva-bhūteṣu tapaś cāsmi tapasviṣu ||9||
bījaṁmā m sarva-bhūtānā m viddhi pārtha sanātanam |
buddhir buddhimatā m asmi tejas tejasvinā m aham ||10||
balāmbalavatā m cāhaṁkāma-rāga-vivarjitam |
dharmāviruddho bhūteṣu kāmo'smi bharataṣabha ||11||
ye caiva sāttvikā bhāvā rājasā s tāmāś ca ye |
matta eveti tān viddhi na tv ahaṁteṣu te mayi ||12||
tribhir guṇa-mayair bhāvair ebhiḥ sarvam idāṁjagat |
mohitaṁnā bhijānāti mā m ebhyaḥ param avyayam ||13||
daivī hy eṣā guṇa-mayī mama māyā duratyayā |
mā m eva ye prapadyante māyā m etā m taranti te ||14||
na mā m duṣkṛtino mūḍhāḥ prapadyante narā dhamāḥ |
māyayā pahṛta-jñānā āsurāmbhāvā āśritāḥ ||15||
catur-vidhā bhajante mā m janāḥ sukṛtino'rjuna |
ārto jijñāsur arthārthī jñānī ca bharataṣabha ||16||
teṣā m jñānī nitya-yukta eka-bhaktir viśiṣyate |
priyo hi jñānino'tyartham ahaṁsa ca mama priyaḥ ||17||
udārāḥ sarva evaite jñānī tv ātmaiva me matam |
āsthitaḥ sa hi yuktātmā mā m evā nuttamā m gatim ||18||
bahūnā m janmanā m ante jñānavān mā m prapadyate |
vāsudevaḥ sarvam iti sa mahātmā sudurlabhaḥ ||19||
kāmais tais tair hṛta-jñānāḥ prapadyante'nya-devatāḥ |

taṁtaṁniyamam āsthāya prakṛtyā niyatāḥ svayā ||20||
 yo yo yāmyāntanumbhaktāḥ śraddhayārcitum icchati |
 tasya tasyācalāmsraddhāntā m eva vidadhāmy aham ||21||
 sa tayā śraddhayā yuktas tasyā rā dhanam ī hate |
 labhate ca tataḥ kāmā n mayaiva vihitā n hi tā n ||22||
 antavat tu phalaṁteṣ āntad bhavaty alpa-medhasā m |
 devā n deva-yajo yā nti mad-bhaktā yā nti mā m api ||23||
 avyaktāṁvyaktim āpannammanyante mā m abuddhayaḥ |
 parambhāvam ajā nanto mamā vyayam anuttamam ||24||
 nā hamprakāśaḥ sarvasya yoga-māyā-samā vṛ taḥ |
 mūḍho'yamnā bhijā nā ti loko mā m ajam avyayam ||25||
 vedā hamsamatī tā ni vartamā nā ni cārjuna |
 bhaviṣyā ṇi ca bhūtā ni māntu veda na kaścana ||26||
 icchā-dveṣ a-samutthena dvandva-mohena bhārata |
 sarva-bhūtā ni saṁmohaṁsarge yā nti parantapa ||27||
 yeṣ āntv anta-gatāṁpā paṁjanā nā mpuṇya-karmaṇā m |
 te dvandva-moha-nirmuktā bhajante mā mdr̥ dha-vratā ḥ ||28||
 jarā-maraṇa-mokṣ āya mā m āśritya yatanti ye |
 te brahma tad viduḥ kṛ tsnam adhyā tmaṁkarma cā khilam ||29||
 sādhibhūtā dhidaivaṁmāmsā dhiyajñā mca ye viduḥ |
 prayā ṇa-kā le'pi ca mā mte vidur yukta-cetasāḥ ||30||

iti śrī -mahābhārata śata-sāhasrayāmsaṁhitāyā mvaikyā sikyāmbhī ṣ ma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣ atsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī -kṛ ṣ ṇārjuna-saivā de
 jñāna-vijñāna-yoga nāma saptamo'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(8)

athā ṣ ṭ amo'dhyāyaḥ

tā raka-brahma-yogaḥ

arjuna uvā ca —

kimtad brahma kim adhyā tmaṁkimkarma puruṣ ottama |
 adhibhūtaṁca kimproktam adhidaivaṁkim ucyate ||1||
 adhiyajñāḥ kathāṁko'tra dehe'smin madhusūdana |
 prayā ṇa-kā le ca kathā m jñeyo'si niyatā tmabhiḥ ||2||

śrī -bhagavā n uvā ca —

akṣ arāmbrahma paramāṁsvabhā vo'dhyā tmam ucyate |
 bhūtabhā vodbhava-karo visargaḥ karma-sañjñātaḥ ||3||
 adhibhūtaṁkṣ aro bhā vaḥ puruṣ aś cā dhidaivatam |
 adhiyajñō'ham evā tra dehe deha-bhṛ tā mvara ||4||

anta-kā le ca mā m eva smaran muktvā kalevaram |
 yaḥ prayā ti sa mad-bhā vaṁyā ti nā sty atra saṁś ayaḥ ||5||
 yaṁyaṁvā pi smaran bhā vaṁtyajaty ante kalevaram |
 taṁtam evaiti kaunteya sadā tad-bhā va-bhā vitaḥ ||6||
 tasmā t sarveṣ u kā leṣ u mā m anusmara yudhya ca |
 mayy arpita-mano-buddhir mā m evaiṣ yasy asaṁś ayaḥ ||7||
 abhyā sa-yoga-yuktena cetasā nā nya-gā minā |
 paramāṁpuruṣ aṁdivyaṁyā ti pā rthā nucintayan ||8||
 kavīmpurā ṇam anuś ā sitā ram
 aṇor aṇī yā ṇsam anusmared yaḥ |
 sarvasya dhā tā ram acintya-rūpam
 ā ditya-varṇaṁtamasah parastā t ||9||
 prayā ṇa-kā le manasā calena
 bhaktyā yukto yoga-balena caiva |
 bhruvor madhye prā ṇam ā veś ya samyak
 sa taṁparampuruṣ am upaiti divyam ||10||
 yad akṣ araṁveda-vido vadanti
 viś anti yad yatayo vī ta-rā gā ḥ |
 yad icchanto brahmacaryaṁcaranti
 tat te padaṁsaṅgrahaṇa pravakṣ ye ||11||
 sarva-dvā rā ṇi saṁyāmya mano ḥṛ di nirudhya ca |
 mūrdhny ā dhā yā tmanaḥ prā ṇam ā sthito yoga-dhā raṇā m ||12||
 om ity ekā kṣ araṁbrahma vyā haran mā m anusmaran |
 yaḥ prayā ti tyajan dehaṁsa yā ti paramā ṁgatim ||13||
 ananya-cetā ḥ satataṁyo mā ṁsmarati nityāś aḥ |
 tasyā haṁsulabhaḥ pā rtha nitya-yuktasya yoginaḥ ||14||
 mā m upetya punar-janma duḥkhā layam aś ā ś vatam |
 nā pnuvanti mahā tmā naḥ saṁsiddhiṁparamā ṁgatā ḥ ||15||
 ā brahma-bhuvanā l lokā ḥ punar-ā vartino' rjuna |
 mā m upetya tu kaunteya punar-janma na vidyate ||16||
 sahasra-yuga-paryantam ahar yad brahmaṇo viduḥ |
 rā trimyuga-sahasrā ntā mte'ho-rā tra-vido janā ḥ ||17||
 avyaktā d vyaktayaḥ sarvā ḥ prabhavanty ahar-ā game |
 rā try-ā game pralī yante tatraivā vyakta-saṁjā ke ||18||
 bhūta-grā maḥ sa evā yāmbhūtvā bhūtvā pralī yate |
 rā try-ā game'vaś aḥ pā rtha prabhavaty ahar-ā game ||19||
 paras tasmā t tu bhā vo'nyo'vyakto'vyaktā t sanā tanaḥ |
 yaḥ sa sarveṣ u bhūteṣ u naś yatsu na vinaś yati ||20||
 avyakto'kṣ ara ity uktas tam ā huḥ paramā ṁgatim |
 yaṁprā pya na nivartante tad dhā ma paramāṁmama ||21||
 puruṣ aḥ sa paraḥ pā rtha bhaktyā labhyas tv ananyayā |
 yasyā ntaḥ-sthā ni bhūtā ni yena sarvam idaṁtatam ||22||
 yatra kā le tv anā vṛ ttim ā vṛ ttimcaiva yoginaḥ |
 prayā tā yā nti taṁkā laṁvakṣ yā mi bharatarṣ abha ||23||
 agnir jyotir ahaḥ ś uklaḥ ṣ aṇ-mā sā uttarā yaṇam |

tatra prayā tā gacchanti brahma brahma-vido janā ḥ ||24||
 dhūmo rā tris tathā kṛ ṣ ṇaḥ ṣ aṇmā sā dakṣ iṇā yanam |
 tatra cā ndramasaṁjyotir yogī prā pya nivartate ||25||
 śukla-kṛ ṣ ne gatī hy ete jagataḥ śā śvate mate |
 ekayā yā ty anā vṛ ttim anyayā vartate punaḥ ||26||
 naite sṛ tī pā rtha jā nan yogī muhyati kaś cana |
 tasmā t sarveṣ u kā leṣ u yoga-yukto bhavā rjuna ||27||
 vedeṣ u yajñeṣ u tapaḥsu caiva
 dā neṣ u yat puṇya-phalaṁpradiṣ t am |
 atyeti tat sarvam idaṁviditvā
 yogī paramsthā nam upaiti cā dyam ||28||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayāṁsanhitāyāṁvaiyāsikyāmbhī ṣ ma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣ atsu brahma-vidyāyāṁyoga-śāstre śrī -kṛ ṣ ṇārjuna-saiivā de
 tāraka-brahma-yogo nāmāṣ t amo'dhyāyaḥ ||
 —o)0(o—

(9)

atha navamo'dhyā yaḥ

rā ja-vidyā -rā ja-guhya-yogaḥ

śrī -bhagavā n uvā ca
 idaṁtu te guhyatamaṁpravakṣ yā my anasūyave |
 jñā namvijñā na-sahitamyaj jñā tvā mokṣ yase's ubhā t ||1||
 rā ja-vidyā rā ja-guhyaṁpavitram idam uttamam |
 pratyakṣ ā vagamaṁdharmyaṁsusukhaṁkartum avyayam ||2||
 aś raddadhā nā ḥ puruṣ ā dharmasyā sya parantapa |
 aprā pya mā ṁnivartante mṛ tyu-saṁsā ra-vartmani ||3||
 mayā tatam idaṁsarvaṁjagad avyakta-mūrtinā |
 matsthā ni sarva-bhūtā ni na cā hamteṣ v avasthitaḥ ||4||
 na ca mat-sthā ni bhūtā ni paś ya me yogam aiś varam |
 bhūta-bhṛ n na ca bhūta-stho mamā tmā bhūta-bhā vanaḥ ||5||
 yathā kā ś a-sthito nityaṁvā yuḥ sarvatra-go mahā n |
 tathā sarvā ṇi bhūtā ni mat-sthā nī ty upadhā raya ||6||
 sarva-bhūtā ni kaunteya prakṛ tiṁyā nti mā mikā m |
 kalpa-kṣ aye punas tā ni kalpā dau viṣ jā my aham ||7||
 prakṛ tiṁsvā m avaṣ t abhya viṣ jā mi punaḥ punaḥ |
 bhūta-grā mam imaṁkṛ tsnam avaś aṁprakṛ ter vaś ā t ||8||
 na ca mā ṁtā ni karmā ṇi nibadhnanti dhanarijaya |
 udā sī navad ā sī nam asaktamteṣ u karmasu ||9||
 mayā dhyakṣ eṇa prakṛ tiḥ sūyate sa-carā caram |
 hetunā nena kaunteya jagad viparivartate ||10||

avajā nanti mā mūdā mā nuṣī mtanum ā śritam |
 parambhāvam ajā nanto mama bhūta-maheśvaram ||11||
 moghā śā mogha-karmā ṇo mogha-jñā nā vicetasah |
 rā kṣasī m ā surī mcaiva prakṛ timmohinī mś ritā ḥ ||12||
 mahā tmā nas tu mā mpā rtha daivī mprakṛ tim ā ś ritā ḥ |
 bhajanty ananya-manaso jñā tvā bhūtā dim avyayam ||13||
 satatamkī rtayanto mā myatantaś ca dṛ ḍha-vratā ḥ |
 namasyantaś ca mā mbhaktiā nitya-yuktā upā sate ||14||
 jñā na-yajñena cā py anye yajanto mā m upā sate |
 ekatvena pṛ thaktvena bahudhā viśvato-mukham ||15||
 ahamkratur ahamyajñah svadhā ham aham auś adham |
 mantra'ham aham evā jyam aham agnir ahamhutam ||16||
 pitā ham asya jagato mā tā dhā tā pitā mahah |
 vedyampavitram onkā ra ṛ k sā ma yajur eva ca ||17||
 gatiḥ bhartā prabhuḥ sā kṣī nivā saḥ śaraṇamsuḥ t |
 prabhavaḥ pralayaḥ sthā namnidhā nambī jam avyayam ||18||
 tapā my aham ahamvarṣ amnigr hñā my utsṛ jā mi ca |
 amṛ tamcaiva mṛ tyuś ca sad asac cā ham arjuna ||19||
 traividya mā msomapā ḥ pūta-pā pā
 yajñair iṣ ṭ vā svar-gatimprā rthayante |
 te puṇyam ā sādya surendra-lokam
 aś nanti divyā n divi deva-bhogā n ||20||
 te tambhuktvā svarga-lokamviś ā lam
 kṣī ṇe puṇye martya-lokamviś anti |
 evamtrayī -dharmam anuprapannā
 gatā gataṁkā ma-kā mā labhante ||21||
 ananyā ś cintayanto mā mye janā ḥ paryupā sate |
 teṣ ā mṇityā bhilyuktā nā myoga-kṣ emamvahā my aham ||22||
 ye'py anya-devatā -bhaktā yajante ś raddhayā nvitā ḥ |
 te'pi mā m eva kaunteya yajanty avidhi-pūrvakam ||23||
 ahamhi sarva-yajñā nā mbhoktā ca prabhur eva ca |
 na tu mā m abhijā nanti tattvenā taś cyavanti te ||24||
 yā nti deva-vratā devā n pitṛ n yā nti pitṛ -vratā ḥ |
 bhūtā ni yā nti bhūtejyā yā nti mad-yā jino'pi mā m ||25||
 patraṁpuṣ paṁphalamtoyamyo me bhaktiā prayacchati |
 tad ahambhakti-upahṛ tam aś nā mi prayatā tmanah ||26||
 yat karoṣ i yad aś nā si yaj juhoṣ i dadā si yat |
 yat tapasyasi kaunteya tat kuruṣ va mad-arpaṇam ||27||
 ś ubhā ś ubha-phalair evam mokṣ yase karma-bandhanaiḥ |
 samyā sa-yoga-yuktā tmā vimukto mā m upaiṣ yasi ||28||
 samo'hamsarva-bhūteṣ u na me dveṣ yo'sti na priyah |
 ye bhajanti tu mā mbhaktiā mayi te teṣ u cā py aham ||29||
 api cet sudurā cā ro bhajate mā m ananya-bhā k |
 sādhuḥ eva sa mantavyah samyag vyavasito hi saḥ ||30||
 kṣ iprambhavati dharmā tmā ś aś vac-chā ntimnigacchati |

kaunteya pratijā nī hi na me bhaktaḥ praṇasyati ||31||
 mā mhi pārtha vyapāśritya ye'pi syuḥ pāpa-yonayaḥ |
 striyo vaiśyās tathā śūdrās te'pi yānti parāṅgatim ||32||
 kimpunar brāhmaṇāḥ puṇyā bhaktā rājarṣayas tathā |
 anityam asukhamlokaṁ imamprāpya bhajasva mām ||33||
 man-manā bhava mad-bhakto mad-yājī māṁnamaskuru |
 mām evaiśyasi yuktvaivam ātmānaṁmat-parāyaṇaḥ ||34||

iti śrī -mahābhārata śata-sāhasrayāṁsanihitāyāṁvaiyāsikyāmbhī śma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī -kr̥ṣṇārjuna-saivāde
 rāja-vidyā-rāja-guhya-yogo nāma navamo'dhyāyaḥ ||9||

—o)0(o—

(10)

atha daśamo'dhyāyaḥ

vibhūti-yogaḥ

śrī -bhagavān uvāca

bhūya eva mahā-bāho śr̥ṇu me paramamvacaḥ |
 yat te'hamprīyamānāya vakṣyāmi hitakāmyayā ||1||
 na me viduḥ suragaṇāḥ prabhavaṁna maharṣayaḥ |
 aham ādir hi devānāṁmaharṣīnāṁca sarvaśaḥ ||2||
 yomām ajam anādimca vetti loka-maheśvaram |
 asaṁmūḍhaḥ sa martyeṣu sarva-pāpaiḥ pramucyate ||3||
 buddhir jñānam asaṁmohaḥ kṣamā satyamdamah śamaḥ |
 sukhamduḥkhambhavo'bhāvo bhayaṁcābhayam eva ca ||4||
 ahimsā samatā tuṣṭis tapo dānamyaśo'yaśaḥ |
 bhavanti bhāvā bhūtānāṁmatta eva pṛthag-vidhāḥ ||5||
 maharṣayaḥ sapta pūrve catvāro manavas tathā |
 mad-bhāvā mānasā jātā yeśāmloka imāḥ prajāḥ ||6||
 etāṁvibhūtimyogaṁca mama yo vetti tattvataḥ |
 so'vikampena yogena yujyate nātra saṁśayaḥ ||7||
 ahaṁsarvasya prabhavo mattaḥ sarvaṁpravartate |
 itimatvā bhajante māṁbudhā bhāva-samanvitāḥ ||8||
 mac-cittā mad-gata-prāṇā bodhayantaḥ parasparam |
 kathayantaśca māṁnityaṁtuṣyanti ca ramanti ca ||9||
 teṣāṁsatata-yuktānāṁbhajatāṁprīti-pūrvakam |
 dadāmi buddhi-yogaṁtamyena mām upayānti te ||10||
 teṣāṁ evānukampārtham aham ajñāna-jāntamaḥ |
 nāśayāmy ātma-bhāva-stho jñāna-dīpena bhāsvatā ||11||

arjuna uvāca |

parambrahma paramdhā ma pavitramparamambhavā n |
 puruṣ amśā śvataṁdivyam ā di-devam ajamvibhum ||12||
 ā hus tvā m ṛ ṣ ayaḥ sarve devarṣ ir nā radas tathā |
 asito devalo vyā saḥ svayamcaiva bravī ṣ i me ||13||
 sarvam etad ṛ taṁmanyē yan mā mṁvadasī keśava |
 na hi te bhagavan vyaktimvidur devā na dā navā ḥ ||14||
 svayam evā tmanā tmā namvettha tvamṁpuruṣ ottama |
 bhūta-bhā vana bhūteśa deva-deva jagatpate ||15||
 vaktum arhasy aśeṣ eṇa divyā hy ā tma-vibhūtayaḥ |
 yā bhir vibhūtibhir lokā n imā nṣ tvamvyā pya tiṣ ṭ hasi ||16||
 kathamvidyā m ahamyoginṣ tvā mśadā paricintayan |
 keṣ u keṣ u ca bhā veṣ u cintyo'si bhagavan mayā ||17||
 vistareṇā tmano yogamvibhūtimca janā rdana |
 bhūyaḥ kathaya tṛ ptir hi ś ṛ ṇvato nā sti me'mṛ tam ||18||

ś rī -bhagavā n uvā ca

hanta te kathayiṣ yā mi divyā hy ā tma-vibhūtayaḥ |
 prā dhā nyataḥ kuru-ś reṣ ṭ ha nā sty anto vistarasya me ||19||
 aham ā tmā guḍā keś a sarva-bhūtā ś aya-sthitaḥ |
 aham ā diś ca madhyamca bhūtā nā m anta eva ca ||20||
 ā dityā nā m ahamviṣ ṇur jyotiṣ ā mṁravir anṣ umā n |
 marī cir marutā m asmi nakṣ atrā nā m ahamś aś ī ||21||
 vedā nā mśā ma-vedo'smi devā nā m asmi vā savaḥ |
 indriyā nā mṁmanaś cā smi bhūtā nā m asmi cetanā ||22||
 rudrā nā mś ankaś cā smi viteso yakṣ a-rakṣ aś m |
 vasūnā mṁpā vakaś cā smi meruḥ ś ikhariṇā m aham ||23||
 purodhasā mca mukhyamṁmā mviddhi pā rtha bṛ haspatim |
 senā nī nā m ahamskandaḥ sarasā m asmi sā garaḥ ||24||
 maharṣ ī nā mṁbhṛ gur ahamgirā m asmy ekam akṣ aram |
 yajmā nā mṁjapa-yajmā nā mṁsthā varā nā mṁmhimā layaḥ ||25||
 aś vatthaḥ sarva-vṛ kṣ ā nā mṁdevarṣ ī nā mca nā radaḥ |
 gandharvā nā mṁcitrarathaḥ siddhā nā mṁkapilo munih ||26||
 uccaiḥś ravasam aś vā nā mṁviddhi mā m amṛ todbhavam |
 airā vataṁgajendrā nā mṁnarā nā mca narā dhipam ||27||
 ā yudhā nā m ahamvajramṁdhenūnā m asmi kā ma-dhuk |
 prajanaś cā smi kandarpaḥ sarpā nā m asmi vā sukih ||28||
 anantaś cā smi nā gā nā mṁvaruṇo yā dasā m aham |
 pitṛ nā m aryamā cā smi yamaḥ saṁyamātā m aham ||29||
 prahlā daś cā smi daityā nā mṁkā laḥ kalayatā m aham |
 mṁgā nā mca mṁgendro'hamvainateyaś ca pakṣ iṇā m ||30||
 pavanaḥ pavatā m asmi rā maḥ ś astra-bhṛ tā m aham |
 jhaś ā nā mṁmakaraś cā smi srotasā m asmi jā hnavī ||31||
 sargā nā m ā dir antaś ca madhyamcaivā ham arjuna |
 adhyā tma-vidyā vidyā nā mṁvā daḥ pravadatā m aham ||32||
 akṣ arā nā m akā ro'smi dvandvaḥ sā mā sikasya ca |

aham evā kṣayaḥ kā lo dhā tā haṁviśvato-mukhaḥ ||33||
 mṛtyuḥ sarva-haraś cā haṁ udbhavaś ca bhaviṣyatā m |
 kīrtiḥ śrī r vā k ca nā rī nā msmṛtir medhā dhṛtiḥ kṣamā ||34||
 bṛhat-sāma tathā sām nā mḡayatrī chandasā m aham |
 mā sām nā m mārḡasī rṣo'ham ṛtūnā m kusumā karaḥ ||35||
 dyūtamchalayatā m asmi tejas tejasvinā m aham |
 jayo'smi vyavasāyo'smi sattvamsattvavatā m aham ||36||
 vṛṣṇī nā m vā sudevo'smi pāṇḍavā nā m dhananjayaḥ |
 munī nā m apy ahaṁvyāsaḥ kavī nā m uśanā kavīḥ ||37||
 daṇḍo damayatā m asmi nītir asmi jigīṣatā m |
 maunaṁcaivāsmi guhyā nā m jñānaṁ jñānavatā m aham ||38||
 yac cāpi sarva-bhūtā nā m bījaṁ tad aham arjuna |
 na tad asti vinā yat syā n mayā bhūtaṁ carācaram ||39||
 nānto'sti mama divyā nā m vibhūti nā m parantapa |
 eṣa tūddeśataḥ prokto vibhūter vistaro mayā ||40||
 yad yad vibhūtimat sattvaṁ śrī mad ūrjitam eva vā |
 tat tad evā vagaccha tvaṁ mama tejo' nīśa-saṁbhavam ||41||
 atha vā bahunaitena kim jñāna tena tavā rjuna |
 viṣṭ abhyāhaṁ idaṁ kṛtsnam ekā nīśena sthito jagat ||42||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayā m sanhitāyā m vaiyāsikyā m bhīṣma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyā m yoga-śāstre śrī -krīṣṇārjuna-saivā de
 vibhūti-yogo nāma daśamo'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(11)

athaikā daśo'dhyāyaḥ

viśva-rūpa-darśana-yogaḥ

arjuna uvāca

mad-anugrahāya paramaṁ guhyam adhyā tma-sañjñitam |
 yat tvayoktaṁ vacas tena moho'yaṁ vigato mama ||1||
 bhavāpyayau hi bhūtā nā mśrutau vistaraśo mayā |
 tvattaḥ kamala-patrā kṣa mā hā tmyam api cā vyayam ||2||
 evam etad yathā ttha tvam ātmā naṁ parameśvara |
 draṣṭum icchāmi te rūpam aiśvaram puruṣottama ||3||
 manyase yadi tac chakyaṁ mayā draṣṭum iti prabho |
 yogeśvara tato me tvaṁ darśayātmā nam avyayam ||4||

śrī -bhagavān uvāca

paśya me pāṛthā rūpaṇi śataśo'tha sahasraśaḥ |
 nā nā -vidhāni divyāni nā nā -varṇā kṛtīni ca ||5||

paśyā dityā n vasūn rudrā n aśvinau marutas tathā |
bahūny adṛ ṣ ṭ a-pūrvā ṇi paśyā ś caryā ṇi bhā rata ||6||
ihaikasthamjagat kṛ tsnampaśyā dya sa-carā caram |
mama dehe guḍā keś a yac cā nyad draṣ ṭ um icchasi ||7||
na tu mā mśakyase draṣ ṭ um anenaiva sva-cakṣ uṣ ā |
divyamdadā mi te cakṣ uḥ paś ya me yogam aiś varam ||8||

saijaya uvā ca

evam uktvā tato rājan mahā-yogeśvaro hariḥ |
darś ayā m ā sa pā rthā ya paramamrūpam aiś varam ||9||
aneka-vaktra-nayanam anekā dbhuta-darś anam |
aneka-divyā bharaṇamdivyā nekodyatā yudham ||10||
divya-mā lyā mbara-dharamdivya-gandhā nulepanam |
sarvā ś carya-mayamdevam anantamviśvato-mukham ||11||
divi sūrya-sahasrasya bhaved yugapad utthitā |
yadi bhā ḥ sadṛ ś ī sā syā d bhā sas tasya mahā tmanah ||12||
tatraikasthamjagat kṛ tsnampravibhaktam anekadhā |
apaśyad deva-devasya śarī re pā ṇḍavas tadā ||13||
tataḥ sa vismayā viṣ ṭ o hṛ ṣ ṭ a-romā dhanaijayaḥ |
praṇamya śirasā devamkṛ tā ṅjalir abhā ṣ ata ||14||

arjuna uvā ca

paśyā mi devā nś tava deva dehe
sarvā nś tathā bhūta-viś eṣ a-saiṅhā n |
brahmā ṇam ī ś amkamalā sana-stham
ṛ ṣ ī nś ca sarvā n uragā nś ca divyā n ||15||
aneka-bā hū dara-vaktra-netram
paśyā mi tvā sarvato'nanta-rūpam |
nā ntaṁna madhyaṁna punas tavā dīm
paśyā mi viś veś vara viś va-rūpa ||16||
kirī ṭ inamgadinamcakriṇamca
tejo-rā ś imsarvato dī ptimantam |
paśyā mi tvā mduirnirī kṣ yaṁsamantā d
dī ptā nalā rka-dyutim aprameyam ||17||
tvam akṣ aramparamamveditavyam
tvam asya viś vasya paramnidhā nam |
tvam avyayaḥ ś ā ś vata-dharma-goptā
sanā tanas tvampuruṣ o mato me ||18||
anā di-madhyā ntaṁ ananta-vī ryam
ananta-bā huś aś i-sūrya-netram |
paśyā mi tvā m dī pta-hutā ś a-vaktram
sva-tejasā viś vam idamtapantam ||19||
dyā v-ā pṛ thivyor idam antaramhi
vyā ptaṁtvayaikena diś aś ca sarvā ḥ |
dṛ ṣ ṭ vā dbhutamrūpam idamtavogam

loka-trayaṁpravyathitamahā tman ||20||
amī hi tvā sura-saṁghā viśanti
kecid bhī tā ḥ prā ṛjalayo gr ṇanti |
svastī ty uktvā maharṣi-siddha-saṁghā ḥ
stuvanti tvā ṁstutibhiḥ puṣ kalā bhiḥ ||21||
rudrā dityā vasavo ye ca sādhyā
viśveśvinau marutaś coṣ mapāś ca |
gandharva-yakṣā sura-siddha-saṁghā
vī kṣ ante tvā ṁvismitāś caiva sarve ||22||
rūpaṁmahat te bahu-vaktra-netraṁ
mahā-bā ho bahu-bā hūru-pā dam |
bahūdarambahu-danṣ ṭ rā-karā lam
dṛ ṣ ṭ vā lokā ḥ pravyathitā s tathā ham ||23||
nabhaḥ-spr ś amdi ptam aneka-varṇam
vyā ttā nanaṁdi pta-viś ā la-netram |
dṛ ṣ ṭ vā hi tvā ṁpravyathitā ntarā tmā
dhṛ timna vindā mi ś amaṁca viṣ ṇo ||24||
danṣ ṭ rā-karā lā ni ca te mukhā ni
dṛ ṣ ṭ vaiva kā lā nala-sarṁibhā ni |
diśo na jā ne na labhe ca ś arma
prasī da deveś a jagan-nivā sa ||25||
amī ca tvā ṁdhṛ tarā ṣ ṭ rasya putrā ḥ
sarve sahaivā vanipā la-saṁghaiḥ |
bhī ṣ mo droṇaḥ sūta-putras tathā sau
sahā smadī yair api yodha-mukhyaiḥ ||26||
vaktrā ṇi te tvaramā ṇā viś anti
danṣ ṭ rā-karā lā ni bhayā nakā ni |
kecid vilagnā daś anā ntares u
sandṛ ś yante cūrṇitair uttamā ṛgaiḥ ||27||
yathā nadī nā ṁbahavo ṁmbu-vegā ḥ
samudram evā bhimukhā dravanti |
tathā tavā mī nara-loka-vī rā
viś anti vaktrā ṇy abhivijvalanti ||28||
yathā pradī ptaṁjvalanaṁpataṁgā
viś anti nā ś ā ya samṛ ddha-vegā ḥ |
tathaiva nā ś ā ya viś anti lokā s
tavā pi vaktrā ṇi samṛ ddha-vegā ḥ ||29||
lelihyase grasamā naḥ samantā l
lokā n samagrā n vadanair jvaladbhiḥ |
tejobhir ā pūrya jagat samagram
bhā sas tavogrā ḥ pratapanti viṣ ṇo ||30||
ā khyā hi me ko bhavā n ugra-rūpo
namo'stu te deva-vara prasī da |
vijṁ tum icchā mi bhavantam ā dyaṁ
na hi prajā nā mi tava pravṛ ttim ||31||

śrī -bhagavā n uvā ca
kā lo'smi loka-kṣ aya-kṛ t pravṛ ddho
lokā n samā hartum iha pravṛ ttaḥ |
ṛ te'pi tvā na bhaviṣ yanti sarve
ye'vasthitā ḥ pratyānī keṣ u yodhā ḥ ||32||
tasmā t tvam uttiṣ ṭ ha yaś o labhasva
jitvā ś atrūn bhurkṣ va rā jyaṁ samṛ ddham |
mayaivaite nihatā ḥ pūrvam eva
nimitta-mā traṁbhava savyasā cin ||33||
droṇaṁ ca bhī ṣ maṁ ca jayadrathaṁ ca
karṇaṁ tathā nyā n api yodha-vī rā n |
mayā hatā nṣ tvāṁ jahi mā vyathiṣ ṭ ḥ
yudhyasva jetā si raṇ e sapatnā n ||34||

saṁjaya uvā ca
etac chrutvā vacanaṁ keś avasya
kṛ tā ṅjalir vepamā naḥ kirī ṭ ī |
namaskṛ tvā bhūya evā ha kṛ ṣ ṇaṁ
sa-gadgadambhī ta-bhī taḥ praṇamya ||35||

arjuna uvā ca
sthā ne hṛ ṣ ī keś a tava prakī rtyā
jagat prahr ṣ yaty anurajyate ca |
rakṣ ā nṣi bhī tā ni diś o dravanti
sarve namasyanti ca siddha-saṁghā ḥ ||36||
kasmā c ca te na nameran mahā tman
garī yase brahmaṇ o'py ā di-kartre |
ananta deveś a jagan-nivā sa
tvam akṣ araṁ sad asat tat-paramyat ||37||
tvam ā di-devaḥ puruṣ aḥ purā ṇas
tvam asya viś vasya paramnidhā nam |
vettā si vedyaṁ ca paraṁ ca dhā ma
tvayā tataṁ viś vam ananta-rūpa ||38||
vā yur yamo'gnir varuṇ aḥ ś aś ā rkaḥ
prajā patis tvāṁ prapitā mahaś ca |
namo namas te'stu sahasra-kṛ tvaḥ
punaś ca bhūyo'pi namo namas te ||39||
namaḥ purastā d atha pṛ ṣ ṭ hatas te
namo'stu te sarvata eva sarva |
ananta-vī ryā mita-vikramas tvāṁ
sarvaṁ samā pnoṣ i tato'si sarvaḥ ||40||
sakheti matvā prasabhaṁ yad uktaṁ
he kṛ ṣ ṇa he yā dva he sakheti |
ajā natā mahimā naṁ tavedaṁ

mayā pramā dā t praṇayena vā pi ||41||
 yac cā vahā sārtham asatkr̥ to'si
 vihā ra-ś ayyā sana-bhojaneṣ u |
 eko'tha vā py acyuta tat-samakṣ am
 tat kṣ ā maye tvā m aham aprameyam ||42||
 pitā si lokasya carā carasya
 tvam asya pūjyaś ca gurur garī yā n |
 na tvat-samo'sty abhyadhikaḥ kuto'nyo
 loka-traye'py apratima-prabhā va ||43||
 tasmā t praṇamya praṇidhā ya kā yaṁ
 prasā daye tvā m aham ī ś am ī ḍyam |
 piteva putrasya sakheva sakhyuḥ
 priyaḥ priyā yā rhasi deva soḍhum ||44||
 adṛ ṣ ṭ a-pūrvamhr̥ ṣ ito'smi dṛ ṣ ṭ vā
 bhayena ca pravyathitaṁmano me |
 tad eva me darś aya deva rūpaṁ
 prasī da deveś a jagan-nivā sa ||45||
 kirī ṭ inaṁgadinamcakra-hastam
 icchā mi tvā mdraṣ ṭ um ahamtathaiva |
 tenaiva rūpeṇa catur-bhujena
 sahasra-bā ho bhava viś va-mūrte ||46||

ś rī -bhagavā n uvā ca
 mayā prasannena tavā rjunedaṁ
 rūpaṁparamdarś itam ā tma-yogā t |
 tejo-mayaṁviś vam anantam
 ā dyamyan me tvad-anyena na dṛ ṣ ṭ a-pūrvam ||47||
 na veda yajñ dhyayanair na dā nair
 na ca kriyā bhir na tapobhir ugraiḥ |
 evaṁrūpaḥ ś akya ahaṁnṛ -loke
 draṣ ṭ umtvad-anyena kuru-pravī ra ||48||
 mā te vyathā mā ca vimūḍha-bhā vo
 dṛ ṣ ṭ vā rūpaṁghoram ī dṛ ṇmamedam |
 vyapeta-bhī ḥ prī ta-manā ḥ punas tvam
 tad eva me rūpaṁ idamprapaś ya ||49||

sañjaya uvā ca
 ity arjunaṁvā sudevas tathoktvā
 svakaṁrūpaṁdarś ayā m ā sa bhūyaḥ |
 ā ś vā sayā m ā sa ca bhī tam enaṁ
 bhūtvā punaḥ saumya-vapur mahā tmā ||50||

arjuna uvā ca
 dṛ ṣ ṭ vedaṁmā nuṣ amrūpaṁtava saumyaṁjanā rdana |
 idā nī m asmi sañvṛ ttaḥ sa-cetā ḥ prakṛ tiṁgataḥ ||51||

śrī -bhagavā n uvā ca
 sudurdarśam idamrūpaṁdr̥ ṣ ṭ avā n asi yan mama |
 devā apy asya rūpasya nityamdarśana-kā r̥kṣ iṅaḥ ||52||
 nā haṁvedair na tapasā na dā nena na cejyayā |
 śakya evaṁvidho draṣ ṭ umdr̥ ṣ ṭ avā n asi mā myathā ||53||
 bhaktyā tv ananyayā śakya aham evaṁvidho'rjuna |
 jñā tumdraṣ ṭ umca tattvena praveṣ ṭ umca parantapa ||54||
 mat-karma-kṛ n mat-paramo mad-bhaktaḥ saṅga-varjitaḥ |
 nirvairaḥ sarva-bhūteṣ u yaḥ sa mā m eti pā ṇḍava ||55||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayāṁsamhitāyāṁvaiyāsikyāmbhī ṣ ma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī -kṛ ṣ ṇānjuna-saivāde
 viśva-rūpa-yogo nāmaikādaśo'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(12)

atha dvā daś o'dhyā yaḥ

bhakti-yogaḥ

arjuna uvā ca
 evaṁsatata-yuktā ye bhaktā s tvā ṁpariyupā sate |
 ye cā py akṣ aram avyaktamteṣ ā ṁke yoga-vittamā ḥ ||1||
 śrī -bhagavā n uvā ca
 mayy āveśya mano ye mā ṁnitya-yuktā upā sate |
 śraddhayā parayopetā s te me yuktatamā matā ḥ ||2||
 ye tv akṣ aram anirdeśyam avyaktampariyupā sate |
 sarvatra-gam acintyaṁca kūt astham acalaṁdhruvam ||3||
 saṁniyamendriya-grā maṁsarvatra sama-buddhayaḥ |
 te prā pnuvanti mā m eva sarva-bhūta-hite ratā ḥ ||4||
 kleś o'dhikataras teṣ ā m avyaktā sakta-cetasā m |
 avyaktā hi gatiḥ duḥkhaṁdehavadbhir avā pyate ||5||
 ye tu sarvā ṇi karmā ṇi mayi saṁnyasya mat-parā ḥ |
 ananyenaiva yogena mā ṁdhyā yanta upā sate ||6||
 teṣ ā m ahaṁsamuddhartā mṛ tyu-saṁsā ra-sā garā t |
 bhavā mi nacirā t pā rtha mayy āveśita-cetasā m ||7||
 mayy eva mana ā dhatsva mayi buddhimniveśaya |
 nivasiṣ yasi mayy eva ata ūrdhvaṁna saṁś ayaḥ ||8||
 atha cittamamā dhā tumna śaknoṣ i mayi sthiraṁ |
 abhyā sa-yogena tato mā m icchā ptumdhanañjaya ||9||
 abhyā se'py asamartho'si mat-karma-paramo bhava |
 mad-artham api karmā ṇi kurvan siddhim avā psyasi ||10||

athaitad apy aśakto'si kartummad-yogam āśritaḥ |
 sarva-karma-phala-tyā gaṁtataḥ kuru yatā tmavā n ||11||
 śreyo hi jñānam abhyā sā j jñānā d dhyā namviśiṣyate |
 dhyānā t karma-phala-tyā gas tyā gā c chāntir anantaram ||12||
 adveṣṭā sarva-hūtā nā mmaitraḥ karuṇa eva ca |
 nirmamo nirahaṅkāraḥ sama-duḥkha-sukhaḥ kṣamī ||13||
 saritūṣṭaḥ satatamyogī yatātmā dṛḍha-niścayaḥ |
 mayy arpita-mano-buddhir yo mad-bhaktaḥ sa me priyaḥ ||14||
 yasmā n nodvijate loko lokā n nodvijate ca yaḥ |
 harṣā marṣa-bhayodvegair mukto yaḥ sa ca me priyaḥ ||15||
 anapekṣaḥ śucir dakṣa udāsī no gata-vyathaḥ |
 sarvā rambha-parityāgī yo mad-bhaktaḥ sa me priyaḥ ||16||
 yo na hṛṣyati na dveṣṭi na śocati na kāṅkṣati |
 śubhāśubha-parityāgī bhaktimān yaḥ sa me priyaḥ ||17||
 samaḥ śatrau ca mitre ca tathā mānā pamānayoḥ |
 śītoṣṇa-sukha-duḥkheṣu samaḥ saṅga-vivarjitaḥ ||18||
 tulya-nindā-stutir maunī saritūṣṭo yena kenacit |
 aniketaḥ sthira-matir bhaktimān me priyo naraḥ ||19||
 ye tu dharmyā mṛtam idam yathoktam paryupāsate |
 śraddadhānā mat-paramā bhaktā s te'ti va me priyāḥ ||20||

iti śrī -mahābhārata śata-sāhasrayāmsaṁhitāyā mvaikyāsikyāmbhī ṣma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī -krṣṇarjuna-saivāde
 bhakti-yogo nāma dvādaśo'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(13)

atha trayodaśo'dhyāyaḥ

kṣetra-kṣetra-jñāna-yogaḥ

śrī -bhagavān uvāca

idamśarīramkaunteya kṣetram ity abhidhīyate |
 etad yo vetti tamprāhuḥ kṣetra-jñāna ity tadvidāḥ ||1||
 kṣetra-jñānāncāpi mā mviddhi sarva-kṣetreṣu bhārata |
 kṣetra-kṣetra-jñānāyor jñānamyat taj jñānammatammama ||2||
 tat kṣetramyac ca yādṛk ca yadvikāri yataś ca yat |
 sa ca yo yat-prabhāvaś ca tat samāsenā me śṛṇu ||3||
 ṛṣibhir bahudhā gī tamchandobhir vividhaiḥ pṛthak |
 brahma-sūtra-padais caiva hetumadbhir viniścitaish ||4||
 mahā-bhūtāny ahaṅkāro buddhir avyaktam eva ca |
 indriyāṇi daśaikāṅca pañca cendriya-gocarāḥ ||5||
 icchā dveṣaḥ sukhamduḥkhamśaighātaś cetanā dhṛtiḥ |

etat kṣ etraṁsamā sena sa-vikā ram udā hṛ tam ||6||
 amā nitvam adambhitvam ahinṣā kṣ ā ntir ā rjavam |
 ā cā ryopā sanāṁś aucamsthairyam ā tma-vinigrahaḥ ||7||
 indriyā rtheṣ u vairā gyam anahankā ra eva ca |
 janma-mṛ tyu-jarā -vyā dhi-duḥkha-doṣ ā nudarś anam ||8||
 asaktir anabhiṣ vaigāḥ putra-dā ra-gr hā diṣ u |
 nityamca sama-cittatvam iṣ ṭ ā niṣ ṭ opapattiṣ u ||9||
 mayi cā nanya-yogena bhaktir avyabhicā riṇī |
 vivikta-deś a-sevitvam aratir jana-saṁsadi ||10||
 adhyā tma-jñ na-nityatvaṁtattva-jñ nā rtha-darś anam |
 etaj jñ nam iti proktam ajñ namyad ato'nyathā ||11||
 jñ eyaṁyat tat pravakṣ yā mi yaj jñ tvā mṛ tam aś nute |
 anā dimat parambrahma na sat tan nā sad ucyate ||12||
 sarvataḥ pā ṇi-pā daṁtat sarvato'kṣ i-ś iro-mukham |
 sarvataḥ ś rutimal loke sarvam ā vṛ tya tiṣ ṭ hati ||13||
 sarvendriya-guṇā bhā saṁsarvendriya-vivarjitam |
 asaktāṁsarva-bhṛ c caiva nirguṇāṁguṇa-bhokṭṛ ca ||14||
 bahir antaś ca bhūtā nā m acaraṁcaram eva ca |
 sūkṣ matvā t tad avijñ eyaṁdūra-sthaṁcā ntike ca tat ||15||
 avibhaktamca bhūteṣ u vibhaktam iva ca sthitam |
 bhūta-bharṭṛ ca taj jñ eyaṁgrasiṣ ṇu prabhaviṣ ṇu ca ||16||
 jyotiṣ ā m api taj jyotis tamasāḥ param ucyate |
 jñ namjñ eyaṁjñ na-gamyāṁhṛ di sarvasya viṣ ṭ hitam ||17||
 iti kṣ etraṁtathā jñ namjñ eyaṁcoktaṁsamā sataḥ |
 mad-bhakta etad vijñ ya mad-bhā vā yopapadyate ||18||
 prakṛ tiṁpuruṣ aṁcaiva viddhy anā dī ubhā v api |
 vikā rā ṁś ca guṇā ṁś caiva viddhi prakṛ ti-saṁbhavā n ||19||
 kā rya-kā raṇa-karṭṛ tve hetuḥ prakṛ tir ucyate |
 puruṣ aḥ sukha-duḥkhā nā ṁbhokṭṛ tve hetur ucyate ||20||
 puruṣ aḥ prakṛ ti-stho hi bhukte prakṛ tijā n guṇā n |
 kā raṇāṁguṇa-saigo'sya sad-asad-yoni-janmasu ||21||
 upadraṣ ṭ ā numantā ca bhartā bhoktā maheś varaḥ |
 paramā tmeti cā py ukto dehe'smin puruṣ aḥ paraḥ ||22||
 ya evaṁvetti puruṣ aṁprakṛ tiṁca guṇaiḥ saha |
 sarvathā vartamā no'pi na sa bhūyo'bhijā yate ||23||
 dhyā nenā tmani paś yanti ke cid ā tmā nam ā tmanā |
 anye sā ṁkhyena yogena karma-yogena cā pare ||24||
 anye tv evam ajā nantaḥ ś rutvā nyebhya upā sate |
 te'pi cā titaranty eva mṛ tyuṁś ruti-parā yaṇā ḥ ||25||
 yā vat sañjā yate kiñcit sattvaṁsthā vara-jaigamam |
 kṣ etra-kṣ etrajñ saṁyogā t tad viddhi bharatarṣ abha ||26||
 samaṁsarveṣ u bhūteṣ u tiṣ ṭ hantaṁparameś varam |
 vinaś yatsv avinaś yantaṁyaḥ paś yati sa paś yati ||27||
 samaṁpaś yan hi sarvatra samavasthitam ī ś varam |
 na hinasty ā tmanā tmā namtato yā ti parā ṁgatim ||28||

prakṛ tyaiṅ ca karmāṅni kriyamāṅnāni sarvaśaḥ |
 yaḥ paśyati tathātmānam akartāraṁsa paśyati ||29||
 yadā bhūta-praṅthag-bhāvam ekastham anupaśyati |
 tata eva ca vistārambrahma saṁpadyate tadā ||30||
 anādītvān nirguṇatvāt paramātmāyam avyayaḥ |
 śarīra-stho'pi kaunteya na karoti na lipyate ||31||
 yathā sarva-gataṁsaukṣmyādākaśāmnopalipyate |
 sarvatrāvasthito dehe tathātmā nopalipyate ||32||
 yathā prakāśayatyekakṛtsnamlokam imamraviḥ |
 kṣetraṁkṣetrī tathā kṛtsnamprakāśayati bhārata ||33||
 kṣetra-kṣetrajñayor evam antaramjñāna-cakṣuṣā |
 bhūta-prakṛti-mokṣamca ye vidur yānti te param ||34||

iti śrī-mahābhārata śata-sāhasrayāṁsamhitāyāṁvaiyāsikyāṁbhīṣma-parvaṇi
 śrīmad-bhagavad-gītāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī-kṛṣṇarjuna-saivāde
 kṣetra-kṣetrajñayor evam antaramjñāna-cakṣuṣā ||13||

—o)0(o—

(14)

atha caturdaśo'dhyāyaḥ

guṇa-traya-vibhāga-yogaḥ

śrī-bhagavān uvāca
 parambhūyaḥ pravakṣyāmi jñānānāmjñānamuttamam |
 yaj jñātvā munayaḥ sarve parāṁsiddhim ito gatāḥ ||1||
 idamjñānam upāśritya mama sādharmaṁ āgatāḥ |
 sarge'pi nopajāyante pralaye na vyathanti ca ||2||
 mama yonir mahadbrahma tasmin garbhāmdadhāmy aham |
 sarībhavaḥ sarva-bhūtānāmitato bhavati bhārata ||3||
 sarva-yoniṣu kaunteya mūrtayaḥ sarībhavanti yāḥ |
 tā sāmbrahma mahad yonir ahambīja-pradaḥ pitā ||4||
 sattvaṁrajas tama iti guṇāḥ prakṛti-sarībhavāḥ |
 nibadhnanti mahā-bāho dehe dehinam avyayam ||5||
 tatra sattvaṁnirmalatvāt prakāśakam anāmayam |
 sukha-saṁgena badhnāti jñāna-saṁgena cānagha ||6||
 rajo rāgātmakamviddhi tṛṣṇāsaṁga-samudbhavam |
 tan nibadhnāti kaunteya karma-saṁgena dehinam ||7||
 tamas tvajñāna-jamviddhi mohanāmsarva-dehinām |
 pramādālasya-nidrābhis tan nibadhnāti bhārata ||8||
 sattvaṁsukhe saṁjayati rajaḥ karmaṇi bhārata |
 jñānam āvṛtya tu tamaḥ pramāde saṁjayaty uta ||9||
 rajas tamaścābhibhūya sattvaṁbhavati bhārata |

rajaḥ sattvaṁtamaś caiva tamaḥ sattvaṁrajas tathā ||10||
 sarva-dvā reṣ u dehe'smin prakāśa upajāyate |
 jñānamyadā tadā vidyā d vivṛ ddhamśattvam ity uta ||11||
 lobhaḥ pravṛ ttir ā rambhaḥ karmaṇā m aśamaḥ spr ḥā |
 rajasy etā ni jāyante vivṛ ddhe bharatarṣ abha ||12||
 aprakāśo'pravṛ ttiś ca pramā do moha eva ca |
 tamasy etā ni jāyante vivṛ ddhe kuru-nandana ||13||
 yadā sattve pravṛ ddhe tu pralayaṁyā ti deha-bhṛ t |
 tadottama-vidā mlokā n amalā n pratipadyate ||14||
 rajasi pralayaṁgatvā karma-saṁgiṣ u jāyate |
 tathā pralī nas tamasi mūḍha-yoniṣ u jāyate ||15||
 karmaṇaḥ sukṛ tasyā huḥ sā ttvikāṁnirmalamphalam |
 rajasas tu phalaṁduḥkham ajñā namtamasaha phalam ||16||
 sattvā t sañjāyate jñā namrajaso lobha eva ca |
 pramā da-mohau tamaso bhavato'jñā nam eva ca ||17||
 ūrdhvaṁgacchanti sattva-sthā madhye tiṣ ṭ hanti rā jasā ḥ |
 jaghanya-guṇa-vṛ tta-sthā adho gacchanti tā masā ḥ ||18||
 nā nyaṁguṇebhyaḥ kartā raṁyadā draṣ ṭ ā nupaśyati |
 guṇebhyaś ca paraṁvetti mad-bhā vaṁso'dhigacchati ||19||
 guṇā n etā n atī tya trī n dehī deha-samudbhavā n |
 janma-mṛ tyu-jarā-duḥkhair vimukto'mṛ tam aśnute ||20||

arjuna uvā ca

kair liṅgais trī n guṇā n etā n atī to bhavati prabho |
 kim-ā cā raḥ kathamcaitā nṣ trī n guṇā n ativartate ||21||

śrī -bhagavā n uvā ca

prakāśaṁca pravṛ ttiṁca moham eva ca pā ṇḍava |
 na dveṣ ṭ i saṁpravṛ ttā ni na nivṛ ttā ni kā ṅkṣ ati ||22||
 udā sī navad ā sī no guṇair yo na vicā lyate |
 guṇā vartanta ity eva yo'vatiṣ ṭ hati neṅgate ||23||
 sama-duḥkha-sukhaḥ svasthaḥ sama-loṣ ṭ ā ś ma-kā ṛ canaḥ |
 tulya-priyā priyo dhī ras tulya-nindā tma-saṁstutiḥ ||24||
 mā nā pamā nayos tulyas tulyo mitrā ri-pakṣ ayoh |
 sarvā rambha-parityā gī guṇā tī taḥ sa ucyate ||25||
 mā mca yo'vyabhicā reṇa bhakti-yogena sevate |
 sa guṇā n samatī tyaitā n brahma-bhūyā ya kalpate ||26||
 brahmaṇo hi pratiṣ ṭ hā ham amṛ tasyā vyayasya ca |
 śā śvatasya ca dharmasya sukhasyaikā ntikasya ca ||27||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayā mśaṁhitāyā mvaikyāsikyāmbhī ṣ ma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyā myoga-śāstre śrī -kr ṣ ṇārjuna-saṁvā de
 guṇa-traya-vibhā ga-yogo nā ma caturdaśo'dhyāyaha ||

(15)

atha pañcadaś o'dhyā yaḥ

puruṣ ottama-yogaḥ

śrī -bhagavā n uvā ca
ūrdhva-mūlam adhaḥ-śā kham aśvatthamprā hur avyayam |
chandā nsi yasya parṇā ni yas tamveda sa vedavit ||1||
adhaś cordhvaṁprasṛ tā s tasya śā khā
guṇa-pravṛ ddhā viṣ aya-pravā lā ḥ |
adhaś ca mūlā ny anusaritatā ni
karmā nubandhī ni manuṣ ya-loke ||2||
na rūpam asyeha tathopalabhyate
nā nto na cā dir na ca saṁpratiṣ ṭ hā |
aśvattham enaṁsu-virūḍha-mūlam
asaṁga-śastreṇa dṛ ḍhena chittvā ||3||
tataḥ padaṁtat-parimā rgitavyaṁ
yasmin gatā na nivartanti bhūyaḥ |
tam eva cā dyaṁpuruṣ aṁprapadye
yataḥ pravṛ ttiḥ prasṛ tā purā ṇī ||4||
nirmā na-mohā jita-saṁga-doṣ ā
adhyā tma-nityā vinivṛ tta-kā mā ḥ |
dvandvair vimuktā ḥ sukha-duḥkha-saṁjñair
gacchanty amūḍhā ḥ padam avyayaṁtat ||5||
na tad bhā sayate sūryo na śāś ā rko na pā vakaḥ |
yad gatvā na nivartante tad dhā ma paramammama ||6||
mamaivā nś o jī va-loke jī va-bhūtaḥ sanā tanaḥ |
manaḥ-ś aṣ ṭ hā nī ndriyā ṇi prakṛ ti-sthā ni karṣ ati ||7||
śarī raṁyad avā pnoti yac cā py utkrā mati ś varah |
gṛ hī tvaitā ni saṁyā ti vā yur gandhā n ivā ś ayā t ||8||
ś rotraṁcakṣ uḥ sparś anaṁca rasanāṁghrā ṇam eva ca |
adhiṣ ṭ hā ya manaś cā yaṁviṣ ayā n upasevate ||9||
utkrā mantāṁsthitaṁvā pi bhuiḥ nāṁvā guṇā nvitam |
vimūḍhā nā nupaś yanti paś yanti jñā na-cakṣ uṣ aḥ ||10||
yatanto yoginaś caināṁpaś yanty ā tmany avasthitam |
yatanto'py akṛ tā tmā no naināṁpaś yanty acetasaḥ ||11||
yad ā ditya-gataṁtejo jagad bhā sayate'khilam |
yac candramasi yac cā gnau tat tejo viddhi mā makam ||12||
gā m ā viś ya ca bhūtā ni dhā rayā my aham ojasā |
puṣ ṇā mi cauṣ adhī ḥ sarvā ḥ somo bhūtvā rasā tmakaḥ ||13||
ahaṁvaiś vā naro bhūtvā prā ṇinā mdeham ā ś ritaḥ |
prā ṇā pā na-samā yuktaḥ pacā my annaṁcatur-vidham ||14||
sarvasya cā haṁhṛ di saṁmiviṣ ṭ o

mattaḥ smṛ tir jñā nam apohanāṁca |
 vedaiś ca sarvair aham eva vedyo
 vedānta-kṛ d veda-vid eva cā ham ||15||
 dvāv imau puruṣ au loke kṣ araś cā kṣ ara eva ca |
 kṣ araḥ sarvā ṇi bhūtā ni kūt astho'kṣ ara ucyate ||16||
 uttamaḥ puruṣ as tv anyañ paramā tmety udā hṛ taḥ |
 yo loka-trayam ā viś ya bibharty avyaya ī śvaraḥ ||17||
 yasmā t kṣ aram atī to'ham akṣ arā d api cottamaḥ |
 ato'smi loke vede ca prathitaḥ puruṣ ottamaḥ ||18||
 yo mā m evam asaṁmūḍho jā nā ti puruṣ ottamam |
 sa sarva-vid bhajati mā ṁsarva-bhā vena bhā rata ||19||
 iti guhyatamaś ā stram idam uktaṁ mayā nagna |
 etad buddhvā buddhimā n syā t kṛ ta-kṛ tyāś ca bhā rata ||20||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayāṁsarhitāyāṁvaiyāsikyāṁbhī ś ma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāṁyoga-śāstre śrī -kṛ ṣ ṇārjuna-saiivāde
 puruṣ ottama-yogo nāma pañcadaśo'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(16)

atha ś oḍaś o'dhyā yaḥ

daivā sura-sampad-vibhā ga-yogaḥ

śrī -bhagavā n uvā ca
 abhayaṁsattva-saṁś uddhir jñā na-yoga-vyavasthitih |
 dā naṁdamaś ca yajñāś ca svā dhyā yas tapa ā rjavam ||1||
 ahinśā satyam akrodhas tyā gaḥ ś ā ntir apaiś unam |
 dayā bhūteṣ v aloluptvaṁmā rdavaṁhrī r acā palam ||2||
 tejaḥ kṣ amā dhṛ tiḥ ś aucam adroho nā timā nitā |
 bhavanti saṁpadaṁdaivī m abhijā tasya bhā rata ||3||
 dambho darpo'timā naś ca krodhaḥ pā ruṣ yam eva ca |
 ajñā namcā bhijā tasya pā rtha saṁpadam ā surī m ||4||
 daivī saṁpad vimokṣ ā ya nibandhā yā surī matā |
 mā ś ucaḥ saṁpadaṁdaivī m abhijā to'si pā ṇḍava ||5||
 dvau bhūta-sargau loke'smin daiva ā sura eva ca |
 daivo vistaraś aḥ prokta ā suraṁpā rtha me ś ṛ ṇu ||6||
 pravṛ ttimca nivṛ ttimca janā na vidur ā surā ḥ |
 na ś aucamṇā pi cā cā ro na satyaṁteṣ u vidyate ||7||
 asatyam apratiṣ ṭ haṁte jagad ā hur anī ś varam |
 aparaspara-saṁbhūtāṁkim anyat kā ma-haitukam ||8||
 etā mḍṛ ṣ ṭ im avaṣ ṭ abhya naṣ ṭ ā tmā no'lpā-buddhayaḥ |
 prabhavanty ugra-karmā ṇaḥ kṣ ayā ya jagato'hitā ḥ ||9||

kā mam āśritya duṣpūraṁdambha-māna-madānvitāḥ |
 mohādgrāhītvāsad-grāhānpravartanteśucivratāḥ ||10||
 cintāmaparimeyāṁca pralayāntāmupāśritāḥ |
 kā mopabhoga-paramā etā vaditī nīścitāḥ ||11||
 āśā-pāśāśatair baddhāḥ kāma-krodha-parāyaṇāḥ |
 īhante kāma-bhogārtham anyāyenārthasāncayān ||12||
 idam adya mayā labdham idamprāpsyemanoratham |
 idam astīdam api me bhaviṣyati punar dhanam ||13||
 asau mayā hataḥ śatrur haniṣye cāparān api |
 īśvaro'ham ahaṁbhogī siddho'haṁbalavān sukhī ||14||
 ādhyo'bhijanavān asmi ko'nyo'sti sadṛśo mayā |
 yakṣye dāsyāmi modiṣya ity ajñānavimohitāḥ ||15||
 aneka-citta-vibhrāntā mohajālasamāvṛtāḥ |
 prasaktāḥ kāma-bhogeṣu patanti narakeśucāu ||16||
 ātma-saṁbhāvitāḥ stabdhā dhana-māna-madānvitāḥ |
 yajante nāmayajñais te dambhenāvidhīpūrvakam ||17||
 ahaṁkāraṁbalaṁdarpaṁkāmaṁkrodhaṁca saṁśritāḥ |
 māma ātma-para-deheṣu pradviṣanto'bhyaśuyakāḥ ||18||
 tān ahaṁdviṣataḥ krūrān saṁsāreṣu narādhamān |
 kṣipāmyajasram aśubhān āsurīṣveva yoniṣu ||19||
 āsurīṁyonim āpannā mūḍhā janmani janmani |
 māmaprāpyaiva kaunteya tato yānty adhamāṁgatim ||20||
 tri-vidhaṁnarakasyedaṁdvāraṁnāśanam ātmanaḥ |
 kāmaḥ krodhas tathā lobhas tasmād etat trayāṁtyajet ||21||
 etair vimuktaḥ kaunteya tamo-dvārais tribhir naraḥ |
 ācaraty ātmanaḥ śreyas tato yāti parāṁgatim ||22||
 yaḥ śāstra-vidhim utsṛjya vartate kāmakārataḥ |
 na sa siddhim avāpnoti na sukhaṁna parāṁgatim ||23||
 tasmācchāstraṁpramāṇante kāryā kārya-vyavasthitau |
 jñātvā śāstra-vidhānokaṁkarma kartum ihā rhasi ||24||

iti śrī -mahābhārata śata-sāhasrayāṁsaṁhitāyāṁvaiyāsikyāṁbhīṣma-parvaṇi
 śrī mad-bhagavad-gītāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī -krīṣṇārjuna-saṁvāde
 daivāsura-sampad-vibhāga-yogo nāma śoḍaśo'dhyāyaḥ ||

—o)0(o—

(17)

atha saptadaśo'dhyāyaḥ

śraddhā-traya-vibhāga-yogaḥ

arjuna uvāca

ye śāstra-vidhim utsṛjya yajante śraddhayānvitāḥ |

teṣā mñiṣṭ hā tu kā kṛ ṣ ṇa sattvam ā ho rajas tamaḥ ||1||

śrī -bhagavā n uvā ca
tri-vidhā bhavati śraddhā dehinā māsā svabhāvajā |
sā ttvikī rājasī caiva tā masī ceti tā mś ṛ ṇu ||2||
sattvā nurūpā sarvasya śraddhā bhavati bhā rata |
śraddhā mayo'yampuruṣo yo yac-chraddhaḥ sa eva saḥ ||3||
yajante sā ttvikā devā n yakṣa-rakṣā nīsi rājasā ḥ |
pretā n bhūta-gaṇā nī cā nye yajante tā masā janā ḥ ||4||
asā stra-vihitaṁghoraṁtapyante ye tapo janā ḥ |
dambhā harikā ra-saṁyuktā ḥ kā ma-rā ga-balā nvitā ḥ ||5||
karśayantaḥ śarī rasthambhūta-grā mam acetasaḥ |
mā mcaivā ntaḥ-śarī ra-sthamtā n viddhy ā sura-nīś cayā n ||6||
ā hā ras tv api sarvasya tri-vidho bhavati priyaḥ |
yajñās tapas tathā dā namteṣā mbhedam imamś ṛ ṇu ||7||
ā yuḥ-sattva-balā rogya-sukha-prī ti-vivardhanā ḥ |
rasyā ḥ snigdā ḥ sthirā ḥ dyā ā hā rā ḥ sā ttvika-priyā ḥ ||8||
kaṭ v-amlā-lavaṇā tyuṣ ṇa-tī kṣ ṇa-rūks a-vidā hinaḥ |
ā hā rā rā jasasyeṣ ṭ ā duḥkha-ś okā maya-pradā ḥ ||9||
yā tayā maṁgata-rasampūti paryuṣ itaṁca yat |
ucchiṣ ṭ am api cā medhyambhojanaṁtā masa-priyam ||10||
aphalā kā rīkṣ ibhir yajñō vidhi-dṛ ṣ ṭ o ya ijjate |
yaṣ ṭ avyam eveti manaḥ samā dhā ya sa sā ttvikaḥ ||11||
abhisandhā ya tu phalaṁdambhā rtham api caiva yat |
ijyate bhārata-ś reṣ ṭ ha tānyajñā mviddhi rā jasam ||12||
vidhi-hī nam asṛ ṣ ṭ ā nnaṁmantra-hī nam adakṣ iṇam |
śraddhā -virahitaṁyajñā mntā masamparicakṣ ate ||13||
deva-dvija-guru-prā jñā-pūjanaṁś aucam ā rjavam |
brahmacaryam ahinīś ca śā rī raṁtapa ucyate ||14||
anudvega-karamvā kyāmsatyā m priya-hitā mca yat |
svā dhyā yā bhyasanaṁcaiva vā ṁmayā m tapa ucyate ||15||
manaḥ-prasā daḥ saumyatvaṁmaunam ā tma-vinigrahaḥ |
bhā va-saṁś uddhir ity etat tapo mā nasam ucyate ||16||
śraddhayā parayā taptā m tapas tat tri-vidhā m naraiḥ |
aphalā kā rīkṣ ibhir yuktaḥ sā ttvikaṁparicakṣ ate ||17||
satkā ra-mā na-pūjā rthā m tapo dambhena caiva yat |
kriyate tad iha proktaṁrā jasaṁcalam adhruvam ||18||
mūḍha-grā heṇā tmano yat pī ḍayā kriyate tapaḥ |
parasyotsā danā rthā m vā tat tā masam udā ḥ ṛ tam ||19||
dā tavyam iti yad dā namdī yate'nupakā riṇe |
deśe kā le ca pā tre ca tad dā namsā ttvikaṁsmṛ tam ||20||
yat tu pratyupakā rā rthā m phalam uddīś ya vā punaḥ |
dī yate ca parikliṣ ṭ aṁtad dā namrā jasaṁsmṛ tam ||21||
adeśa-kā le yad dā nam apā trebhyāś ca dī yate |
asatkṛ tam avajñā taṁtat tā masam udā ḥ ṛ tam ||22||

oṃtat sad iti nirdeśo brahmaṇas tri-vidhaḥ smṛtaḥ |
 brāhmaṇās tena vedāś ca yajñāś ca vihitāḥ purā ||23||
 tasmād om ity udāhṛtya yajñā-dāna-tapaḥ-kriyāḥ |
 pravartante vidhānuktāḥ satatambrahma-vādinām ||24||
 tad ity anabhisandhāya phalaṃyajñā-tapaḥ-kriyāḥ |
 dāna-kriyāś ca vividhāḥ kriyante mokṣa-kārikṣibhiḥ ||25||
 sad-bhāve sādhu-bhāve ca sad ity etat prayujyate |
 praśaste karmaṇi tathā sac-chabdaḥ pāṛthāyujyate ||26||
 yajñe tapasi dāne ca sthitiḥ sad iti cocyate |
 karma caiva tad-arthī yaṃsad ity evābhidhīyate ||27||
 aśraddhayā hutamāntapāś taptamkṛtāṃca yat |
 aśad ity ucyate pāṛthāna ca tat pretya no iha ||28||

iti śrī-mahābhārate śata-sāhasrayāṃsamhitāyāṃvairāgyāśikhyāmbhīṣṇa-parvaṇi
 śrīmad-bhagavad-gītāsūpaniṣatsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī-krṣṇārjuna-saivāde
 śraddhā-traya-vibhāga-yoga nāmasaptadaśo'dhyāyaḥ ||

(18)

athāṣṭādaśamo'dhyāyaḥ

mokṣa-sannyāsa-yogaḥ

arjuna uvāca

saṃnyāśasya mahā-bāho tattvam icchāmi veditum |
 tyāgasya ca hṛṣīkeśa pṛthak keśi-niṣūdana ||1||
 śrī-bhagavān uvāca |
 kāmyānāṃkarmaṇāṃnyāsaṃsaṃnyāsaṃkavayo viduḥ |
 sarva-karma-phala-tyāgaṃprāhuḥ tyāgaṃvicakṣaṇāḥ ||2||
 tyājyaṃdoṣavad ity eke karma pṛāhur manīṣiṇāḥ |
 yajñā-dāna-tapaḥ-karma na tyājyam iti cāpare ||3||
 niścayāśṛṇume tatra tyāge bharata-sattama |
 tyāgo hi puruṣavyāghra tri-vidhaḥ saṃprakīrtitaḥ ||4||
 yajñā-dāna-tapaḥ-karma na tyājyāmkāryam eva tat |
 yajñā-dāna-tapaś caiva pāvanāni manīṣiṇām ||5||
 etāny api tu karmāṇi saṃgamtyaktvā phalāni ca |
 kartavyānīti me pāṛthāniścitāmmatam uttamam ||6||
 niyatasya tu saṃnyāsaḥ karmaṇo nopapadyate |
 mohāt tasya parityāgas tāmasaḥ parikīrtitaḥ ||7||
 duḥkham ity eva yat karma kāyā-kleśa-bhayāt tyajet |
 sa kṛtvā rājasāntyāgaṃnaiva tyāga-phalaṃlabhet ||8||
 kāryam ity eva yat karma niyatāmkriyate'rjuna |
 saṃgamtyaktvā phalaṃcaiva sa tyāgaḥ sāttvikomataḥ ||9||
 na dveṣṭy akūśalāṃkarma kūśale nānuṣajjate |

tyā gī sattva-samā viṣṭ o medhā vī chinna-saiś ayaḥ ||10||
 na hi deha-bhṛ tā śakyamtyaktumkarmā ṇy aśeṣ ataḥ |
 yas tu karma-phala-tyā gī sa tyā gī ty abhidhī yate ||11||
 aniṣṭ am iṣṭ ammiś raṁca tri-vidhamkarmaṇaḥ phalam |
 bhavaty atyā ginā mpretya na tu samyā sinā mkvacit ||12||
 pañcāitā ni mahā-bā ho kā raṇā ni nibodha me |
 sā nīkhye kṛ tā nte proktā ni siddhaye sarva-karmaṇā m ||13||
 adhiṣṭ hā namtathā kartā karaṇamca pṛ thag-vidham |
 vividhāś ca pṛ thak-ceṣṭ ā daivamcaivā tra pañcamam ||14||
 śarī ra-vā mmanobhir yat karma prā rabhate naraḥ |
 nyā yyamvā viparī tamvā pañcaite tasya hetavaḥ ||15||
 tatraivamsati kartā ram ā tmā namkevalamtu yaḥ |
 paśyaty akṛ ta-buddhitvā n na sa paśyati durmatih ||16||
 yasya nā hankṛ to bhā vo buddhir yasya na lipyate |
 hatvā pi sa imā n lokā n na hanti na nibadhyate ||17||
 jñā namjñeyamparijñā tā tri-vidhā karma-codanā |
 karaṇamkarma karteti tri-vidhaḥ karma-saṅgrahaḥ ||18||
 jñā namkarma ca kartā ca tridhaiva guṇa-bhedataḥ |
 procyate guṇa-saṅkhyā ne yathā vac chṛ ṇu tā ny api ||19||
 sarva-bhūteṣ u yenaikambhā vam avyayam ī kṣ ate |
 avibhaktamvibhakteṣ u taj jñā namviddhi sā ttvikam ||20||
 pṛ thaktvena tu yaj jñā namnā nā bhā vā n pṛ thag-vidhā n |
 vetti sarveṣ u bhūteṣ u taj jñā namviddhi rā jasam ||21||
 yat tu kṛ tsnavad ekasmin kā rye saktam ahaitukam |
 atattvā rthavad alpaṁca tat tā masam udā hṛ tam ||22||
 niyataṁsaṅga-rahitam arā ga-dveṣ ataḥ kṛ tam |
 aphala-prepsunā karma yat tat sā ttvikam ucyate ||23||
 yat tu kā mepsunā karma sā hankā reṇa vā punaḥ |
 kriyate bahulā yā samtad rā jasam udā hṛ tam ||24||
 anubandhamkṣ ayamhiṁsā m anapekṣ ya ca pauraṣ am |
 mohā d ā rabhyate karma yat tat tā masam ucyate ||25||
 mukta-saṅgo'nahamvā dī dhṛ ty-utsā ha-samanvitaḥ |
 siddhy-asiddhyor nirvikā raḥ kartā sā ttvika ucyate ||26||
 rā gī karma-phala-prepsur lubdho hiṁsā tmako'śuciḥ |
 harṣ a-ś okā nvitaḥ kartā rā jasaḥ parikī rtitaḥ ||27||
 ayuktaḥ prā kṛ taḥ stabdhaḥ ś aṭ ho naikṛ tiko'lasaḥ |
 viṣ ā dī dī rgha-sūtrī ca kartā tā masa ucyate ||28||
 buddher bhedaṁdhṛ teś caiva guṇatas tri-vidhamś ṛ ṇu |
 procyamā nam aśeṣ eṇa pṛ thaktvena dhananījaya ||29||
 pravṛ ttiṁca nivṛ ttiṁca kā ryā kā rye bhayā bhaye |
 bandhammokṣ amca yā vetti buddhiḥ sā pā rtha sā ttvikī ||30||
 yayā dharmam adharmamca kā ryamcā kā ryam eva ca |
 ayathā vat prajā nā ti buddhiḥ sā pā rtha rā jasi ||31||
 adharmamdharmam iti yā manyate tamasā vṛ tā |
 sarvā rthā n viparī tā niś ca buddhiḥ sā pā rtha tā masī ||32||

dhṛ tyā yayā dhā rayate manaḥ-prāṇendriya-kriyāḥ |
 yogenā vyabhicā riṇyā dhṛ tiḥ sā pā rtha sātṭvikī ||33||
 yayā tu dharma-kāmā rthā n dhṛ tyā dhā rayate'rjuna |
 prasaṅgena phalā kā rṅṅā dhṛ tiḥ sā pā rtha rā jasī ||34||
 yayā svapnambhayaṁśokaṁviṣā darṇmadam eva ca |
 na vimuṅcati durmedhā dhṛ tiḥ sā pā rtha tā masī ||35||
 sukhamtv idā nī mtri-vidhamśṛ ṇu me bharatarṣabha |
 abhyā sād ramate yatra duḥkhā ntaṁca nigacchati ||36||
 yat tadagre viṣ am iva pariṇā me'mṛ topamam |
 tat sukhamśā ttvikamproktam ā tma-buddhi-prasā da-jam ||37||
 viṣ ayendriya-saṁyogā d yat tadagre'mṛ topamam |
 pariṇā me viṣ am iva tat sukhamrā jasmṁ tam ||38||
 yad agre cā nubandhe ca sukhammohanam ā tmanaḥ |
 nidrā lasya-pramā dotthamtat tā masam udā hr tam ||39||
 na tad asti pṛ thivyā mvā divi deveṣ u vā punaḥ |
 sattvaṁprakṛ ti-jair muktaṁyad ebhiḥ syā t tribhir guṇaiḥ ||40||
 brā hmaṇa-kṣ atriya-viś ā śm ūdrā ṇā mca parantapa |
 karmā ṇi pravibhaktā ni svabhā va-prabhavair guṇaiḥ ||41||
 ś amo damas tapaḥ ś aucamkṣ ā ntir ā rjavam eva ca |
 jñā namvijñā nam ā stikyambrahma-karma svabhā vajam ||42||
 ś auryaṁtejo dhṛ tir dā kṣ yaṁyuddhe cā py apalā yanam |
 dā nam ī ś vara-bhā vaś ca kṣ ā traṁkarma svabhā va-jam ||43||
 kṛ ṣ i-go-rakṣ ya-vā ṇijyaṁvaiś ya-karma svabhā va-jam |
 paricaryā tmakamkarma ś ūdrasyā pi svabhā va-jam ||44||
 sve sve karmaṇy abhirataḥ saṁsiddhimlabhate naraḥ |
 sva-karma-nirataḥ siddhimyathā vindati tac chṛ ṇu ||45||
 yataḥ pravṛ ttir bhūtā nā myena sarvam idamtatam |
 sva-karmaṇā tam abhyarcya siddhimvindati mā navaḥ ||46||
 ś reyā n sva-dharmo viguṇaḥ para-dharmā t svanuṣ ṭ hitā t |
 svabhā va-niyatamkarma kurvan nā pnoti kilbiṣ am ||47||
 sahajamkarma kaunteya sa-doṣ am api na tyajet |
 sarvā rambhā hi doṣ eṇa dhūmenā gnir ivā vṛ tā ḥ ||48||
 asakta-buddhiḥ sarvatra jītā tmā vigata-spr ḥ haḥ |
 naiṣ karma-siddhimparamā msaṁnyā senā dhigacchati ||49||
 siddhimprā pto yathā brahma tathā pnoti nibodha me |
 samā senaiva kaunteya niṣ ṭ hā jñā nasya yā parā ||50||
 buddhyā viś uddhayā yukto dhṛ tyā tmā namniyamya ca |
 ś abdā dī n viṣ ayā mś tyaktvā rā ga-dveṣ au vyudasya ca ||51||
 vivikta-sevī laghv-ā ś ī yata-vā k-kā ya-mā nasaḥ |
 dhyā na-yoga-paro nityaṁvairā gyaṁsamupā ś ritaḥ ||52||
 ahaṅkā rambalamdarpamkā mamkrodhamparigraham |
 vimucya nirmamaḥ ś ā nto brahma-bhūyā ya kalpate ||53||
 brahma-bhūtaḥ prasannā tmā na ś ocati na kā rṅṅā ati |
 samaḥ sarveṣ u bhūteṣ u mad-bhaktimlabhate parā m ||54||
 bhaktyā mā m abhijā nā ti yā vā n yaś cā smi tattvataḥ |

tato mā mntattvato jīm tvā viśate tad-anantaram ||55||
 sarva-karmāṇy api sadā kurvāṇo mad-vyapāśrayaḥ |
 mat-prasādā dāvāpnoti śāśvatampadam avyayam ||56||
 cetasā sarva-karmāṇi mayi samyasya mat-parah |
 buddhi-yogam upāśritya mac-cittaḥ satatāmbhava ||57||
 mac-cittaḥ sarva-durgāṇi mat-prasādā t tariṣyasi |
 atha cet tvam ahaṅkāraṇa na śroṣyasi viraḅyasi ||58||
 yad ahaṅkāraṇa āśritya na yotsya iti manyase |
 mithyaiśa vyavasāyas te prakṛtis tvā mniyoḅyati ||59||
 svabhāva-jena kaunteya nibaddhaḥ svena karmaṇā |
 kartumnecchasi yan mohā t kariṣyasi avasō'pi tat ||60||
 īśvaraḥ sarva-bhūtānā mhr d-deśe' rjuna tiṣṭhati |
 bhrāmayan sarva-bhūtāni yantrā rūḁhāni māyayā ||61||
 tam eva śaraṇamgaccha sarva-bhāvena bhārata |
 tat-prasādā t parā mśāntimsthā namprāpsyasi śāśvatam ||62||
 iti te jīm nam ākhyā tamguhyā d guhyatarammayā |
 vimṛśyaitad aśeṣeṇa yathecchasi tathā kuru ||63||
 sarva-guhyatamāmbhūyaḥ śṛṇu me paramānvacaḥ |
 iṣṭō'si me dṛḁham iti tato vakṣyāmi te hitam ||64||
 man-manā bhava mad-bhakto mad-yājī mā mnamaskuru |
 mā m evaiṣyasi satyamte pratijāne priyo'si me ||65||
 sarva-dharmān parityajya mā m ekaṁśaraṇamvraja |
 ahaṁtvā sarva-pāpebhyo mokṣayisyāmi mā śucaḥ ||66||
 idamte nā tapaskāya nā bhaktāya kadācana |
 na cāśuśrūṣave vā cyamna ca mā myo'bhyaśyati ||67||
 ya idamparamanguhyammad-bhaktesv abhidhāsyati |
 bhaktimmayi parā mkr tvā mā m evaiṣyaty asanīśayaḥ ||68||
 na ca tasmān manuṣyeṣu kaścin me priya-kṛttamaḥ |
 bhavitā na ca me tasmā d anyāḥ priyataro bhuvi ||69||
 adhyeṣyate ca ya imamdharmyaṁsanivādam āvayoḥ |
 jīm na-yajīreṇa tenāham iṣṭaḥ syā m iti me matiḥ ||70||
 śraddhāvān anasūyaś ca śṛṇuyād api yo naraḥ |
 so'pi muktaḥ śubhān lokān prāpnuyāt puṇya-karmaṇā m ||71||
 kaccid etac chrutampārtha tvayaikāgreṇa cetasā |
 kaccid ajīm na-saṁmohaḥ pranaṣṭas te dhananjaya ||72||

arjuna uvāca

naṣṭo mohaḥ smṛtir labdhā tvat-prasādān mayā cyuta |
 sthito'smi gata-sandehaḥ kariṣye vacanamtava ||73||

saṁjaya uvāca

ity ahaṁvā sudevasya pārthasya ca mahā tmanaḥ |
 sanivādam imam aśrauṣam adbhutamromaharṣaṇam ||74||
 vyāsa-prasādā c chrutavān etad guhyam ahaṁparam |
 yogamyogeśvarā t kṛṣṇā t sā kṣā t kathayataḥ svayam ||75||

rājan saṁsmṛ tya saṁsmṛ tya saṁvā dam imam adbhutam |
keśavā rjunayoḥ puṇyamḥ ṣyā mi ca muhur muhuḥ ||76||
tac ca saṁsmṛ tya saṁsmṛ tya rūpam atyadbhutaṁhareḥ |
vismayo me mahā n rājan ḥ ṣyā mi ca punaḥ punaḥ ||77||
yatra yogeśvaraḥ kṛ ṣ ṇo yatra pā rtho dhanurdharaḥ |
tatra śrī r vijayo bhūtir dhruvā nī tir matir mama ||78||

iti śrī -mahābhārate śata-sāhasrayāmsanhitāyāmvaiyāsikyāmbhī ṣ ma-parvaṇi
śrī mad-bhagavad-gī tāsūpaniṣ atsu brahma-vidyāyāmyoga-śāstre śrī -kṛ ṣ ṇārjuna-saṁvā de
mokṣ a-saṁnyāsa-yogo nāmāṣ ṭ ādaśo'dhyāyaḥ ||18||

iti śrī mad-bhagavad-gī tā samāptā

atha gī tā-māhā tmyam

gī tā-śāstram idaṁpuṇyamyaḥ paṭ het prayataḥ pumān |
viṣ ṇoḥ padam avāpnoti bhaya-śokādi-varjitaḥ ||1||
gī tādhyayana-sī lasya prāṇāyāma-parasya ca |
naiva santi hi pāpāni pūrva-janma-kṛ tāni ||2||
mala-nirmocanaṁpūrisāmjala-snānāndine dine |
sakṛ d-gī tāmbhasi snānānsāra-mala-nāśanam ||3||
gī tā sugī tā kartavyā kim anyaiḥ śāstra-vistaraiḥ |
yā svayāmpadmanābhasya mukha-padmā d viniḥṣ ṭ tā ||4||
bhāratāmṛ ta-sarvasvamviṣ ṇor vaktrā d viniḥṣ ṭ tam |
gī tā-gaṁgodakāmpī tvā punar-janma na vidyate ||5||
sarvopaniṣ ado gāvo dogdhā gopāla-nandanāḥ |
pārtho vatsaḥ sudhī r bhoktā dugdhaṁgī tāṁ tammahat ||6||

ekamśāstramdevakī -putra-gī tam
eko devo devakī -putra eva |
eko mantras tasya nāmāni yāni
karmāpy ekam tasya devasya sevā ||7||

iti gī tā-māhā tmyam |